

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Факультет фізичної культури, спорту та психології

Кафедра психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА (ДИПЛОМНА) РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»

на тему **«Вплив профорієнтації та профконсультації на вибір сучасної
молоді в діяльності фахівця центру зайнятості»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
групи пс23м

спеціальності 053 Психологія

ОП Психологія. Практична

психологія

Чернова Світлана Вікторівна

Керівник: канд. психол. наук,

доцент кафедри психології

Фалько Н.М.

Рецензент: уповноважена особа

управління освіти

Мелітопольської міської ради

Запорізької області,

канд. педаг. наук

Шиліна Г.А.

Запоріжжя – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ ТА ПРОФКОНСУЛЬТАЦІЇ В УКРАЇНІ	
1.1 Дослідження діяльності фахівця центру зайнятості та сучасні підходи до роботи	8
1.2 Особливості організації профорієнтаційної роботи серед учнівської молоді	11
1.3 Вибір професії як багатоетапний процес утворення та прийняття рішення	18
1.4 Підходи до профорієнтації та гендерні стереотири під час вибору професії	23
РОЗДІЛ 2. РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	
2.1 Методичне забезпечення вивчення проблеми професійного самовизначення випускників загальноосвітніх шкіл	29
2.2 Результати емпіричного дослідження школярів	32
2.3 Застосування методики арт колажу для дослідження певних аспектів уявлення майбутньої професії	42
РОЗДІЛ 3. ІНТЕРАКТИВНІ ЗАНЯТТЯ, ЯК ВИД ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ	
3.1 Профорієнтаційні ігри як метод допомоги у професійному самовизначенні учнівської молоді	53
3.2 Розробка програми психологічної інтервенції «Квест - гра подорож або різновид ігор в грі»	55
3.3 Підсумки результатів експериментальної роботи проведення профорієнтаційного квесту	63
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

У сучасному світі питання вибору майбутньої професії для випускників загальноосвітніх закладів є надзвичайно актуальним і важливим. Саме усвідомлений і правильний вибір професійної діяльності, який відповідатиме інтересам, схильностям та уподобанням учнів, сприятиме реалізації їхніх життєвих планів, досягненню поставлених цілей, безперервному особистісному розвитку, формуванню позитивного ставлення до себе та суспільства, а також підвищенню задоволеності життям.

Актуальність профорієнтації серед учнівської молоді є надзвичайно високою, оскільки сучасний ринок праці динамічно змінюється, і молоді люди часто стикаються з викликами при виборі професії. Ось кілька ключових аспектів, що підкреслюють важливість проведення профорієнтаційної роботи:

1. Швидкі зміни на ринку праці-технологічний прогрес, автоматизація та глобалізація змінюють структуру ринку праці. Професії, які ще кілька років тому були популярними, можуть втрачати актуальність, тоді як з'являються нові спеціальності, пов'язані з цифровими технологіями, штучним інтелектом, екологією тощо. Молодь потребує орієнтирів, щоб не тільки обрати професію, але й бути готовою до адаптації на ринку праці протягом життя.

2. Зниження ризику неправильного вибору професії- часто учні роблять вибір професії під впливом батьків, друзів чи суспільства, не враховуючи власних інтересів, здібностей та реальних потреб ринку. Профорієнтація допомагає учням усвідомлено обирати професійний шлях на основі аналізу своїх індивідуальних характеристик та ринкових тенденцій, що знижує ризик професійної незадоволеності.

3. Розвиток навичок для майбутньої кар'єри- процесі профорієнтації молодь отримує знання про сучасні вимоги до фахівців у різних галузях, необхідні навички та компетенції. Це допомагає не лише вибрати професію, але й підготуватися до неї ще під час навчання у школі, наприклад, через участь у додаткових курсах, проектах або стажуваннях.

4. Мотивація до навчання- знання про можливі перспективи кар'єри мотивує учнів до навчання. Вони починають розуміти, як їхні академічні успіхи можуть вплинути на подальший професійний шлях, що збільшує їхню зацікавленість у навчанні та саморозвитку.

5. Рівномірний розвиток різних галузей економіки-правильно побудована профорієнтаційна система може сприяти рівномірному розвитку різних секторів економіки, оскільки молодь отримує інформацію не лише про популярні професії, але й про ті, де є недостача кадрів, що допомагає усунути дисбаланс на ринку праці.

6. Профілактика безробіття серед молоді-неправильно обраний професійний шлях або відсутність професійної підготовки може призвести до молодіжного безробіття. Профорієнтація допомагає учням усвідомити свої можливості, обрати ті спеціальності, які є затребуваними, і підготуватися до реалій ринку праці.

7. Соціальна адаптація та особистісний розвиток-профорієнтація допомагає учням не лише у виборі кар'єри, але й у розвитку особистих та соціальних навичок, таких як відповідальність, комунікація, організація часу, критичне мислення. Це позитивно впливає на їхню інтеграцію у доросле життя.

Одне з найбільш актуальних питань для громад, міст і сіл — як мотивувати молодь залишатися та працювати в громаді, активно долучатися до її розвитку. Профорієнтація є початковим і надзвичайно важливим кроком для зміцнення громади, її кадрового та економічного потенціалу. Систематична профорієнтаційна робота дає можливість учням ще в школі відчувати себе частиною громади, яка прагне до її покращення. Завдяки профорієнтації учні мають змогу ознайомитися з різними професіями, включаючи ті, що є ключовими для розвитку громади, а також отримати досвід у підприємницькій діяльності, пройти практичні заняття або займатися волонтерською роботою на благо місцевості. У межах громади профорієнтація може бути тісно пов'язана з позашкільною освітою. Вона також відіграє важливу роль у реалізації регіональних стратегій на основі смарт-спеціалізації та інноваційного розвитку

місцевих економічних напрямків і унікальних виробництв. Профорієнтація в громаді — це цілісна система, що сприяє соціально-економічному розвитку, а фінансування такої діяльності на місцевому рівні — це інвестиція в людський капітал та сталий розвиток громади.

Мета дослідження - на основі порівняльного аналізу професійних планів, готовності та стратегій професійного вибору учнівської молоді теоретично та емпірично визначити психологічні особливості професійного самовизначення учнів та провести корекційно-розвивальну роботу для підвищення психологічної готовності до професійного вибору.

Предметом дослідження є психологічні особливості професійного самовизначення учнівської молоді та вплив роботи фахівця центру зайнятості з профорієнтації та профконсультації на цей процес.

Об'єкт дослідження: розвиток самовизначення особистості робота спеціаліста центра зайнятості з учнівською молоддю під час профорієнтації та профконсультації.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі **завдання дослідження:**

- розкриття структури, елементів та особливостей системи профорієнтації і профконсультації в роботі з учнівською молоддю та напрямів удосконалення профорієнтаційної роботи;
- на основі теоретико-метичного аналізу наукової літератури з проблеми професійного самовизначення учнів визначити особливості професійного самовизначення учнів випускних класів;
- визначити вплив гендерних стереотипів на вибір професійного майбутнього серед учнів;
- підібрати психодіагностичні методики дослідження професійного самовизначення і емпірично вивчити психологічні складові професійного самовизначення;

- виявити інноваційні підходи до використання ігрових методів в профорієнтаційній діяльності та розробити програму психологічної інтервенції в формі гри.

Практичне значення роботи. Дані дослідження можуть бути використані при організації профорієнтаційної роботи профорієнтаторів, психологів та педагогів під час дії воєнного стану в офлайн та онлайн форматі роботи.

Апробація: результати дослідження опробовано на міжнародній конференції науковців «Інформаційні технології і інновації у XXI сторіччі» вересень 2024, розроблений профорієнтаційний квест пройшов апробацію серед учнівської молоді загальноосвітніх шкіл Новоградівської громади, Новожеланівської школи-інтернату під час проведення заходів День спорту та День міста. Презентація профорієнтаційного квесту та фото-звіту представлена у Додатку Б.

Аналіз останніх досліджень показує, що у вітчизняній педагогічній і психологічній науці напрацьовано значний доробок з питань професійної орієнтації та професійного самовизначення учнів. Приділяється увага також економічним і соціальним аспектам цієї проблеми, подоланню гендерних стереотипів. Теоретико-прикладну базу сучасних досліджень проблем профорієнтації складають праці вітчизняних та зарубіжних дослідників Л. Авдєєва, В. Андріяшина, І. Волощука, А. Киверялга, Є. Головахи, К. Гуревича, Д. Закатнова, І. Зязюна, Л. Йовайші, О. Мельника, Є. Клімова, В. Мадзігона, А. Маслоу, Н. Побірченко, Е. Павлютенкова, М. Піддячого, Н. Пряжникова, В. Рибалки, В. Синявського, М. Тиценка, Д. Тхоржевського, Б. Федоришина, С.Чистякової, Б. Янцура та ін. У різних соціально-економічних умовах система поглядів щодо профорієнтаційної роботи зазнавала значних змін.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися такі методи: аналіз наукової літератури, нормативної документації та інформаційних джерел, узагальнення результатів з теми дослідження.

Відповідно до визначеної мети та сформульованих завдань було використано наступні методи дослідження:

- теоретичні (аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення філософської та психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження);
- емпіричні: цілеспрямоване спостереження; індивідуальні та групові бесіди; аналіз продуктів діяльності; констатуючий і формувальний експерименти. Психодіагностичні методики: методика визначення темпераменту та професійної спрямованості особистості Є.Климова, визначення професійного типу особистості за методикою Дж. Голланда, методика аналізу, планування та приведення до ладу всіх сфер свого життя тесту «Колесо життєвого балансу» та вправи «Хочу, можу, треба», тестування «Мотивація успіху і боязнь невдачі» (опитувальник Реана).

Експериментальною базою дослідження стали учбові загальноосвітні заклади, що входять у склад Відділу освіти Новоградівської міської ради. Загальна вибірка - 40 респондентів.

Наукова новизна роботи. У дослідженні уточнено наукове розуміння понять «профорієнтація» та «профконсультація», визначено структурні елементи профорієнтації та її специфічні особливості. Проведено аналіз рівня обізнаності молоді щодо профорієнтації, а також розкрито практичні можливості організації профорієнтаційної роботи у форматах онлайн та офлайн в умовах воєнного стану в Україні, зокрема виділено як позитивні, так і негативні сторони.

Теоретична цінність роботи полягає в тому, що її результати поглиблюють наукові знання про профорієнтацію, ефективні форми і методи її проведення, а також особливості організації роботи в міських центрах зайнятості.

Структура та обсяг роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел, що нараховує 77 найменувань та додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ ТА ПРОФКОНСУЛЬТАЦІЇ В УКРАЇНІ

1.1 Дослідження діяльності фахівця центру зайнятості та сучасні підходи до роботи

Вперше за часів незалежності України питання про зміну концептуальних положень профорієнтаційної роботи та трудової підготовки учнів у 1993 році було поставлено на державному рівні тимчасовою робочою групою, яку очолив академік АПН України, професор Д. О. Тхоржевський. Він запропонував розглядати професійну орієнтацію як складову системи трудової підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів та поставив завдання розробити нові концептуальні положення цієї системи. Завдання було вирішено членами робочої групи, яку склали: А. Вихрущ, Г. Левченко, Б. Терещук, В. Туташинський і висвітлено в Концепції трудової підготовки школярів України.

З метою розвитку профорієнтаційних послуг, в рамках стратегічних завдань служби зайнятості профорієнтаційна робота здійснюється з урахуванням Законів України «Про зайнятість населення», «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Указів Президента України «Про Стратегію державної кадрової політики на 2023-2024 роки», Концепції державної системи професійної орієнтації населення, Стратегією розвитку Державної служби зайнятості на 2022-2024 роки, схваленою постановою правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, та з метою розвитку профорієнтаційних послуг в рамках стратегічних завдань служби зайнятості Концепції профільного навчання у старшій школі, Порядком надання послуг з професійної орієнтації осіб, Лист ІМЗО «Про реалізацію Всеукраїнський проєкт з профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії» та інші.

Сьогодні одним із головних пріоритетів державної служби зайнятості є розвиток сервісів та технологій обслуговування клієнтів, а також впровадження цифрових рішень для зручності користувачів. Для цього фахівці центрів зайнятості пропонують широкий спектр послуг, які допомагають людям у пошуку роботи, проводять профорієнтаційні заходи та спеціалізоване діагностичне тестування.

Під час прес-конференції в Укрінформі виконуючий обов'язки Голови Державної служби зайнятості (Центрального апарату) Валерій Ярошенко зазначив, що «з огляду на численні виклики, які стоять перед українським ринком праці, необхідно визнати, що ера дешевої робочої сили підійшла до кінця. Державна служба зайнятості впроваджує індивідуальний підхід у наданні послуг, змінює свою організаційну структуру та розвиває співпрацю з різними стейкхолдерами, які впливають на сферу зайнятості. Служба допомагає роботодавцям у підборі та професійній підготовці кадрів. Ми впевнені, що лише українські роботодавці можуть запропонувати конкурентну заробітну плату працівникам, які бажають жити та працювати в Україні».

З початку 2019 року державною службою зайнятості було впроваджено інститут кар'єрного радника, що дозволяє забезпечити індивідуальний підхід до кожного клієнта та якісне планування кар'єри з урахуванням потреб роботодавців і можливостей шукачів роботи.

Кар'єрний радник – це фахівець служби зайнятості, який надає послуги людям, що шукають роботу, та безробітним, супроводжуючи їх у процесі працевлаштування.

Коли особи, що шукають роботу, звертаються до служби зайнятості для оцінки свого потенціалу та мотивації до працевлаштування, кар'єрний радник проводить профілювання.

За результатами профілювання, залежно від мотивації та можливостей працевлаштування (наявність затребуваної професії, досвіду роботи, вмінь і навичок, відповідності професійних якостей вимогам ринку праці), шукачі роботи розподіляються на п'ять профілів. На основі цих даних кар'єрний радник

спільно з особою розробляє індивідуальний план працевлаштування або надання послуг.

Такий план є спільною програмою дій кар'єрного радника та зареєстрованого безробітного, у якій визначаються обсяг і види індивідуальних послуг для повернення особи на ринок праці.

Основними функціями кар'єрних радників є:

- первинне та поглиблене профілювання осіб, які шукають роботу, та безробітних для оцінки їхніх можливостей працевлаштування, з урахуванням кваліфікацій і навичок (профілювання проводиться через анкетування);
- розробка індивідуального плану працевлаштування разом із безробітною особою;
- надання інформації та організація заходів для сприяння працевлаштуванню клієнта шляхом аналізу його потреб та можливостей.

Один із ключових принципів роботи з клієнтами – це адресний підхід, який базується на індивідуальних потребах та можливостях шукачів роботи і роботодавців. Особлива увага приділяється категоріям населення, які мають знижену конкурентоспроможність на ринку праці, зокрема особам з інвалідністю, внутрішньо переміщеним особам, учасникам бойових дій тощо.

Кар'єрні радники допомагають клієнтам усвідомити свої сильні особистісні якості, виявити конкурентні переваги, здібності та навички, а також підтримують у прийнятті рішень щодо кар'єри, зокрема через навчання. Вони визначають необхідні заходи для сприяння швидкому працевлаштуванню безробітних.

Кар'єрні радники разом із профорієнтаційними спеціалістами надають індивідуальні консультації кожному клієнту, відповідаючи на питання, що стосуються підбору роботи на основі результатів профілювання та діагностики. Підготовчі заходи дозволяють скласти профіль клієнта, визначити його ключові навички, здібності, рівень мотивації та готовність до змін.

Індивідуальний підхід у наданні професійних послуг сприяє формуванню у безробітних позитивного світогляду, що пришвидшує їхнє працевлаштування. Якісна профорієнтаційна робота серед молоді допомагає долати дисбаланс між попитом і пропозицією на ринку праці.

1.2. Особливості організації профорієнтаційної роботи серед учнівської молоді.

Профорієнтаційна робота, чітко організована в школі, є ключовим фактором, що допоможе випускникам у професійному самовизначенні та стимулюватиме їх до самостійного вибору майбутньої професії. Головною метою такої роботи є надання старшокласникам реальної підтримки у виборі професійного шляху, спеціальності чи виду діяльності. Важливо розрізняти такі близькі поняття, як «професія» і «спеціальність». Професія – це загальний вид трудової діяльності, тоді як спеціальність – це конкретна галузь науки, техніки або виробництва, у якій працює людина. Люди, які мають одну професію, можуть спеціалізуватися в різних напрямках.

З метою сприяння професійному самовизначенню молоді, орієнтації майбутніх випускників на актуальні професії та підвищення престижу робітничих спеціальностей, фахівці центрів зайнятості постійно проводять профорієнтаційні заходи. Це допомагає інформувати учнів про стан ринку праці, стимулює їх до легального працевлаштування в Україні та запобігає нелегальній трудовій міграції.

Завдання профорієнтації включають ознайомлення учнів з різними професіями та принципами їх вибору, розвиток самопізнання як базової основи для професійного самовизначення, вміння зіставляти власні здібності з вимогами професії та формувати реалістичні плани щодо її освоєння. Це також включає розвиток професійно важливих особистісних якостей.

Обґрунтований професійний вибір – це усвідомлене рішення, яке людина приймає, розуміючи відповідальність за власне майбутнє. У процесі вибору

професії учні потребують допомоги педагогів, батьків, психологів та фахівців центрів зайнятості. Самостійне й обґрунтоване рішення щодо вибору професії, прийняте без сторонньої допомоги, є результатом успішної профорієнтації.

Для досягнення такого результату необхідно, щоб у школі була впроваджена системна профорієнтаційна програма, яка сприяє поступовому формуванню учня як суб'єкта професійного самовизначення. Життєва компетентність учня, передбачена Концепцією нової української школи, включає вміння навчатися протягом життя та вибудовувати власну освітньо-професійну траєкторію.

Завдання профорієнтаційної роботи в сучасній школі полягає не лише в ознайомленні учнів із різними професіями та правилами їх вибору, але й у формуванні здатності до самопізнання як основи професійного самовизначення. Це включає розвиток умінь аналізувати власні здібності, співвідносити їх із вимогами конкретних професій, планувати особисту траєкторію освоєння професії та розвивати професійно важливі якості особистості.

Професійна орієнтація, або профорієнтація, охоплює заходи, що допомагають людині зрозуміти її потенціал і можливості, щоб вибрати найбільш відповідну професію з урахуванням потреб ринку праці. Це наукова дисципліна, яка сприяє обранню професії, враховуючи здібності, інтереси та бажання людини, а також позитивне ставлення до праці.

Профорієнтаційна робота з учнями має на меті забезпечити їх знаннями про соціально-економічні та психофізіологічні особливості різних професій, правильний вибір однієї з них, доступ до інформації про ринок праці, канали працевлаштування та вимоги роботодавців. Вона систематизує знання про зміст і перспективи сучасних професій, умови їхнього освоєння та актуальні потреби ринку праці.

Професійне самовизначення означає вибір професії, в якій людина може найкраще реалізувати себе, бути корисною суспільству та відповідати вимогам ринку праці. Учні старших класів мають усвідомлювати, що досягнення успіху сьогодні можливе лише за умови якісної професійної підготовки, постійного

самовдосконалення, володіння навичками комунікації та здатності адаптуватися до змін у робочих умовах, що особливо важливо в умовах конкуренції на ринку праці.

Проблема професійного самовизначення є однією з актуальних проблем сучасного суспільства, особливо для старшокласників.

У своїй теорії професійного розвитку Аллан Гінзберг підкреслює, що вибір професії — це поступовий процес, який формується протягом тривалого часу. Вибір не здійснюється одночасно, а складається з низки проміжних рішень, які зрештою приводять до остаточного результату.

Гінзберг виділяє кілька стадій і періодів у процесі професійного вибору:

Стадія фантазії (до 11 років). У цьому віці діти уявляють, ким хочуть бути, незалежно від реальних обставин, здібностей чи можливостей знайти роботу за обраною спеціальністю.

Гіпотетична стадія (від 11 до 17 років) поділяється на такі періоди:

Період інтересу (11-12 років), коли вибір професії ґрунтується на особистих уподобаннях і інтересах.

Період здібностей (13-14 років), де підлітки починають усвідомлювати вимоги обраних професій та оцінювати власні здібності відповідно до цих вимог.

Період оцінки (15-16 років), коли молодь порівнює вимоги професій з власними цінностями та реальними можливостями.

Перехідний період (близько 17 років), коли відбувається перехід до більш реалістичного підходу до вибору професії під впливом школи, батьків та соціального оточення.

Реалістична стадія (від 17 років). У цей час молодь прагне зробити остаточний вибір. Ця стадія включає:

Період дослідження (17-18 років), під час якого молоді люди намагаються глибше зрозуміти обрану сферу.

Період кристалізації (19-21 рік), коли звужується коло можливих професій і визначається основний напрямок діяльності.

Дослідження показують, що точні вікові межі цих етапів можуть значно варіюватися в залежності від індивідуальних особливостей. У віковій психології професійне самовизначення зазвичай розглядається як низка послідовних етапів, тривалість яких залежить від особистих особливостей розвитку кожної людини.

Профорієнтаційна робота базується на особистісно орієнтованому, діяльнісному та компетентнісному підходах, спрямованих на формування усвідомленого професійного вибору.

Особистісно орієнтований підхід сприяє вивченню та врахуванню індивідуальних психофізіологічних особливостей учнів, їхніх інтересів і потреб, а також розвитку здібностей, необхідних для їхньої реалізації.

Компетентнісний підхід формує вміння вибудовувати власну професійну траєкторію на основі знань про індивідуальні особливості, потреби ринку праці та вимоги професій.

Діяльнісний підхід спрямований на розвиток навичок учнів застосовувати отримані знання на практиці, інтегруватися у соціокультурне та природне середовище, а також адаптуватися до соціально-економічних змін та динаміки ринку праці.

Основними компонентами профорієнтаційної роботи є професійне інформування, діагностика, консультація, відбір та адаптація.

Професійне інформування забезпечує учнів інформацією про різні професії, їхній зміст, вимоги до працівника, а також можливості навчання. Це дозволяє учням оцінити власні нахили та можливості, порівнюючи їх із вимогами певної професії, що допомагає прийняти виважене рішення щодо своєї придатності до обраної сфери.

Професійна інформація—це психолого-педагогічна система, яка допомагає сформувати активну позицію в процесі професійного самовизначення, враховуючи особисті особливості та потреби ринку праці. Завдяки цій системі учні можуть виявити свої нахили й психофізіологічні

можливості, зіставити їх із вимогами конкретної професії й прийняти усвідомлене рішення.

Професійна діагностика—це система психологічного вивчення особистості для виявлення її ключових професійних якостей. Для окремих спеціальностей вона є обов'язковою, оскільки ігнорування може призвести до помилкового вибору професії.

Професійна консультація полягає в наданні учням індивідуальної допомоги щодо оптимальних напрямів професійного розвитку на основі їхніх здібностей. Вона також включає навчання самооцінці, щоб учні могли визначити, наскільки вони відповідають вимогам обраної професії. Консультації проводять не тільки з учнями, але й з їхніми батьками, а також із медичними працівниками для врахування можливих протипоказань.

Професійний відбір—це процес, що допомагає учням обрати конкретну професію на основі оцінки їхніх здібностей, інтересів та умов ринку праці. Він здійснюється навчальними закладами або роботодавцями, які висувають певні вимоги до кандидатів. На цьому етапі важливо проводити роз'яснювальну роботу, щоб молодь усвідомила необхідність постійного самовдосконалення.

Професійна адаптація—це процес пристосування людини до професійної діяльності та її умов. Він включає досягнення продуктивності праці, відповідність між особистими інтересами й вимогами професії. Професійна адаптація починається під час навчання й продовжується на етапі оволодіння професією. Вона також поєднується із загальною соціальною адаптацією.

Роботу з професійного інформування в школі організовують: класний керівник, педагог-організатор, соціальний педагог, учителі – предметники, фахівець з профорієнтації. Існує багато форм і методів професійного інформування учнів: екскурсії на виробництва, зустрічі з представниками різних професій, відвідування вищих навчальних закладів, організація диспутів та бесід з використанням ефективних освітніх технологій.

У цій роботі особливо важливо перейти від монологічних методів передачі інформації до діалогових форм спілкування між педагогами та учнями,

а також між самими учнями. Це сприяє підвищенню рівня самостійності школярів під час участі в профорієнтаційних заходах і проєктній діяльності.

За словами М. Піддячого, ефективність професійної орієнтації залежить від середовища, в якому вона здійснюється. У рамках системи середньої освіти вона є її важливою складовою, а також частиною загальної соціальної орієнтації особистості у контексті продуктивних сил і виробничих відносин. Водночас профорієнтація виступає підсистемою ширших систем загальної освіти, трудової та професійної підготовки.

Виділяються кілька етапів профорієнтаційної роботи з учнями різних вікових груп:

Початковий (пропедевтичний) етап (1-4 класи): основною метою цього етапу є ознайомлення дітей із найбільш поширеними професіями під час навчальних і позакласних заходів, формування позитивного ставлення до трудової діяльності, інтересу до пізнання себе, базових загальнотрудових навичок та вміння співпрацювати з іншими. Результатом має стати усвідомлене ставлення молодших школярів до себе, суспільства та професійної діяльності.

Пізнавально-пошуковий етап (5-7 класи): на цьому етапі формуються ціннісні орієнтири, мотивація до самопізнання, прагнення до активної участі у виборі професії, а також систематичне ознайомлення з різними професіями. Важливо навчити учнів самооцінки та самоаналізу для усвідомлення своїх професійних спрямувань, а також надавати консультації щодо вибору профілю подальшої освіти та підготовки до трудової діяльності. Результатом цього етапу є вибір напрямку або профілю навчання.

Базовий (визначальний) етап (8-9, 8-11 класи): робота на цьому етапі спрямована на вивчення наукових основ вибору професії, її класифікаційних ознак, вимог до працівника та професійно важливих якостей. Учні мають опанувати методи самопізнання, розвивати індивідуальні якості, важливі для обраної професії, і навчитися співставляти вимоги професії з власними можливостями та ринковими умовами. Завдання школи полягає в створенні умов для учнів, щоб вони могли спробувати себе в різних видах діяльності

через консультації щодо вибору професії та навчального закладу, а також через професійний відбір.

Досягнення очікуваних результатів виражається у формуванні в учнів особистісно значущого сенсу вибору професії, певної професійної спрямованості та готовності до змін у професійній діяльності відповідно до індивідуальних особливостей і профорієнтаційного відбору.

Профорієнтаційна робота в навчальному закладі повинна мати системний характер. Для цього діяльність педагогічного колективу має бути добре скоординованою та контрольованою. Робота спеціаліста з профорієнтації міського центру зайнятості проводиться згідно з планом-графіком заходів, що складається відповідно до угоди про співпрацю між центром зайнятості та відділом освіти. План розробляється на навчальний рік і включає такі дані:

- назва заходу та форма його проведення;
- дата та місце проведення;
- відповідальні особи від центру зайнятості, навчального закладу та інших партнерів, залучених до спільної роботи;
- категорії учнів, на яких орієнтовані заходи.

Заходи, включені до плану, охоплюють ключові напрями профорієнтаційної діяльності: професійна інформація, консультації та відбір. Під час планування важливо враховувати, що заходи можуть проходити в школі, центрі зайнятості, на підприємствах і мати різний масштаб: внутрішньошкільний, міський, регіональний чи загальнонаціональний.

Оскільки професійна орієнтація має ключове значення у формуванні мотивації молоді до трудової діяльності та усвідомленого вибору професії, профорієнтаційна робота з учнями повинна приймати новий формат, заснований на інноваційних технологіях професійного інформування, які є привабливими для дітей.

1.3 Вибір професії як багатоступінний процес утворення та прийняття рішення.

Професійна консультація повинна забезпечувати взаємодію спеціаліста з професійною орієнтацією та особи, оптимізуючи її професійне самовизначення на основі виявлення індивідуально-психологічних характеристик, життєвих обставин, професійних інтересів, схильностей, стану здоров'я та врахування потреб ринку праці. Однак в Україні недостатньо фахівців, здатних реалізувати таку роботу.

Зв'язок між професійною інформацією, консультаціями, профдодбором, профільною орієнтацією, профвідбором і професійною адаптацією має свої особливості, які впливають із завдань та логіки організації цього процесу. Лише за умови такого зв'язку можна знайти для людини ту професійну діяльність, в якій вона зможе максимально реалізувати свої здібності.

Бруєнко М. розглядає вибір професії як багатоступеневий процес прийняття рішення, виділяючи п'ять етапів. На першому етапі виникає проблема вибору професії, і ухвалюється рішення. Другий етап пов'язаний із визначенням джерел інформації та компетентних осіб, які можуть допомогти у виборі професії. Третій етап – це збір інформації, яка відображає ключові аспекти ситуації вибору. На четвертому етапі формується узагальнене уявлення про ситуацію. П'ятий етап – це пошук варіантів вирішення проблеми та їх оцінка. На заключному, шостому етапі, здійснюється остаточний свідомий вибір професії.

Янцур М. трактує професійну орієнтацію як систему соціально-економічних, правових, психологічних, медико-фізіологічних та виробничо-технічних заходів, які спрямовані на активне, мобільне та свідоме професійне самовизначення особистості з урахуванням її можливостей і індивідуальних особливостей, а також кон'юнктури ринку праці для повноцінної самореалізації в професійній діяльності.

Загребнюк Ю. описує профорієнтацію як науково обґрунтовану систему підготовки молоді до самостійного вибору професії, що враховує як індивідуальні особливості, так і потреби ефективного розподілу трудових ресурсів в інтересах суспільства.

Янцур М. також виділяє взаємопов'язані компоненти профорієнтаційної роботи з молоддю: професійну інформацію, попередню психодіагностику, професійну активізацію, консультації, відбір, соціально-професійну адаптацію, професійну переорієнтацію, а також виховання і розвиток у професійній сфері.

Професійна інформація класифікується на три категорії: професійну інформацію, професійну пропаганду та професійну агітацію.

Попередня профорієнтаційна психодіагностика включає: словесно-зорові методи (бесіди, спостереження), бланкові (опитувальники, анкети, тести), апаратурні (прилади, тренажери) та комп'ютерні (персональні комп'ютери різних типів).

Професійна активізація охоплює професійні проби, суспільно-корисну працю, творчу та дослідницьку діяльність, а також трудове, профільне та професійне навчання. Професійна консультація ділиться на діагностичну, медичну, довідкову та формувально-коректувальну.

Вивчення професійних намірів учнів тісно пов'язане з визначенням рівнів їх інформованості щодо різних факторів, що впливають на вибір професії. Інформованість школярів залежить від якості професійної освіти, яка надається в процесі навчально-виховної роботи, що проводиться профконсультантами, класними керівниками та вчителями за спеціальностями.

Розвиток трудового потенціалу закладається ще в школі, і те, як буде зорієнтований випускник, визначає його майбутнє.

Керуючись Концепцією профорієнтаційної роботи, освітньою програмою та Програмою державної служби зайнятості в сфері професійної орієнтації, а також враховуючи вимоги і рекомендації нормативно-правових актів, центри зайнятості протягом багатьох років активно співпрацюють з управліннями освіти та навчальними закладами для реалізації професійної орієнтації молоді.

Учні беруть участь у виїзних профорієнтаційних заходах, групових профконсультаціях із застосуванням психологічного тестування, Ярмарках професій, профорієнтаційних семінарах для учнівської молоді, акціях «Випускник», профорієнтаційних квестах, презентаціях професій, днях відкритих дверей у центрах зайнятості та ін. Сучасні реалії вимагають змін у форматі та контексті надання інформації.

Ефективною формою проведення занять із професійного самовизначення школярів є ділові ігри. Учні вважають такі уроки найцікавішими, адже мають можливість моделювати робочі ситуації, вирішувати задачі на «виробництві», проходити співбесіди та дізнаватися, яку посаду можуть займати в обраній професії. При цьому кожен учасник виконує своє індивідуальне завдання відповідно до своєї ролі та функції.

Під час воєнного стану багато заходів проводиться онлайн. Такий формат має свої переваги і недоліки. До переваг, на мою думку, можна віднести: економія часу та фінансових ресурсів на дорогу, можливість одночасного ознайомлення з навчальними закладами з різних областей України. Учасники заходу можуть прийняти участь у онлайн-лабораторіях, ознайомитись з оснащенням учбового закладу, віртуально відвідати підприємство потенційного роботодавця, порівняти вимоги діючого робочого місця з навчальною програмою її актуальністю на ринку праці та інше.

Одним із найбільш істотних недоліків онлайн заходів є те, що воно набагато менш інтерактивне, ніж захід офлайн. Відсутність прямої взаємодії з представником навчального закладу або роботодавцем може ускладнити мотивацію, оскільки учням може бракувати підтримки та зворотнього зв'язку, на відміну від традиційної зустрічі. Учасники не зможуть поспілкуватись з випускниками закладу, може бути складно ставити питання та своєчасно отримувати зворотний зв'язок, оскільки спілкування в онлайн форматі часто відбувається асинхронно.

Є. Климов рекомендує використовувати макро- та мікроінформованість для структурування критеріїв інформованості підлітків у процесі професійного

самовизначення. Макроінформованість охоплює загальні знання, які не прив'язані до конкретних життєвих ситуацій, тоді як мікроінформованість стосується конкретизованих знань.

Янцур М. визначає ключові компоненти макро- і мікроінформованості. Макроінформованість включає знання про світ професій, види професійної освіти, основні категорії предметів, знаряддя праці та умови роботи, структуру соціального запиту на кадри в трудовій сфері, систему професійних навчальних закладів і можливості професійного зростання, а також про мету та мотиви діяльності, професійні здібності та засоби самовиховання, правові та моральні норми, типові помилки, пов'язані із самовизначенням.

Мікроінформованість стосується знань про конкретну галузь діяльності, включаючи: особливості предмета, мету, знаряддя та умови праці; повсякденні обов'язки на відповідному робочому місці; соціальне оточення, пов'язане з обраною професією; навчальні заклади, де можна отримати відповідну спеціальність. Крім того, важливо знати про власні професійно значущі якості, необхідні для розвитку, про те, які якості потрібно компенсувати, а також про свої мотиви та соціально-побутову ситуацію.

Досвід свідчить, що знання учнів можуть суттєво варіюватися за трьома критеріями: систематичністю, повнотою та адекватністю дійсності.

Згідно з критерієм систематичності, можна виділити три категорії знань: знання, пов'язані з науковим групуванням явищ (науково-популярні); упорядковані життєві знання (повсякденні); і неупорядковані (фрагментарні) знання.

Виходячи з критерію повноти, знання можна класифікувати на: досить повні (поширені), часткові та недостатньо повні (мізерні).

За адекватністю знання розділяються на: афективно викривлені (засновані на упереджених думках); когнітивно викривлені (на основі неточних або застарілих джерел); адекватні.

Інформованість учнів може бути охарактеризована за всіма трьома критеріями. Наприклад, знання підлітка про професії можуть бути адекватними

(учень випускного класу, син гірника, має певні уявлення про роботу прохідника або електрослюсаря), неупорядкованими (не пов'язаними з науковим групуванням) і недостатньо повними (немає чіткого уявлення про різноманітність професій або правове регулювання трудових відносин).

Професійна орієнтація як наукова галузь виникла з потреби в професійному доборі працівників. Наукові основи цього процесу були сформульовані німецьким психологом Г. Мюнстербергом (1863-1916), який розробив експериментальні методики для вивчення особистості в контексті профдобору.

У сучасних умовах професійний добір є важливою частиною комплексу профілактичних заходів, спрямованих на забезпечення безпеки праці. Від успішного добору працівників залежить життя людей, дотримання правил безпеки, надійність і продуктивність технічних систем. Проведення профдобору на підприємствах різних форм власності регулюється Законом України «Про охорону праці» і спрямоване на реалізацію конституційних норм та принципів державної політики в сфері охорони праці, зокрема пріоритету життя та здоров'я людей.

Професійний добір (відбір) може бути медичним, соціально-психологічним, психофізіологічним та педагогічним. Соціально-професійна адаптація поділяється на професійну та соціально-психологічну. Професійна переорієнтація проходить кілька етапів: закінчення роботи за попередньою професією, період безробіття і вибір нової професії, оволодіння новою спеціальністю.

У віковій психології професійне самовизначення, засноване на виборі професії, зазвичай поділяється на кілька етапів, тривалість яких може значно варіюватися залежно від особистісних особливостей.

Перший етап — дитяча гра. У цей період дитина грає в різні професійні ролі, наслідуючи поведінку людей різних професій. Цей етап, властивий дитячому віку, може зберігатися і в юності.

Другий етап — підліткова фантазія. Підліток уявляє себе представником професії, яка його приваблює, і фантазує про майбутнє у цьому напрямі.

Третій етап — попередній вибір професії, який охоплює весь підлітковий та значну частину юнацького віку. Спочатку підліток орієнтується на інтереси («Я захоплююсь історією, можливо, стану істориком»), далі оцінює свої здібності («Мені легко дається математика, можливо, варто обрати її»), а згодом враховує власні цінності («Хочу допомагати людям — стану лікарем» або «Хочу добре заробляти — яка професія цьому сприятиме?»). На цьому етапі особисті інтереси, здібності та цінності поступово узгоджуються і посилюється мотивація до вибору професії.

Четвертий етап — практичне прийняття рішення щодо професії. Він включає визначення рівня кваліфікації, необхідної для обраної діяльності, і вибір конкретної спеціальності. Наприклад, дівчина може спочатку вибрати сферу (медицина), а потім рівень кваліфікації (лікар, фельдшер, медсестра). За соціологічними даними, частіше спочатку формується орієнтація на вступ до вищого навчального закладу, а вибір спеціальності приходить пізніше.

Професійне самовизначення не обмежується одним рішенням і не завершується із закінченням професійного навчання. Воно триває протягом усього професійного життя, коли особистість переосмислює свій шлях і самостверджується в обраній сфері.

Отже, вибір професії є важливим етапом у життєвому та професійному становленні людини, оскільки саме професія дозволяє задовольняти власні потреби та реалізувати себе.

1.4. Підходи до профорієнтації та гендерні стереотипи під час вибору професії

На сьогодні фахівець з профорієнтації виділяє чотири основні підходи в своїй діяльності:

Інформаційний: цей підхід спрямований на надання різноманітної та достовірної інформації про сучасні професії, навчальні заклади, організації, що пропонують робочі місця, а також про ринок праці і планування кар'єри. Приклади включають освітні виставки, дні відкритих дверей, ярмарки вакансій, зустрічі з фахівцями, презентації та семінари, присвячені профорієнтаційній темі; довідники, статті в ЗМІ, відеоматеріали, веб-сайти з інформацією про навчальні заклади, професії, рейтинги вузів і огляди ринку праці, а також інтернет-форуми та пошукові системи з вакансіями.

Діагностико-консультаційний: цей підхід використовується для оцінки відповідності учня певній діяльності, шляхом зіставлення його індивідуальних рис із вимогами професії. Прикладами є інтерв'ю, анкетування, профорієнтаційне та психологічне консультування, а також тести, що оцінюють професійно важливі якості і потенціал. Цей підхід також допомагає у виборі профільного навчання та підходить для формування команд і вивчення задоволеності персоналу. В комп'ютерній діагностиці результати тестування найкраще обговорювати з психологом під час індивідуальної консультації.

Розвиваючий: метою цього підходу є формування знань, умінь і навичок, необхідних для успішного оволодіння професією та працевлаштування.

Активізуючий: застосовується для формування внутрішньої готовності учнів до усвідомленого самостійного вибору професійного шляху. Цей підхід популярний серед шкільних психологів і враховує різні вікові категорії. Його особливість полягає у використанні ігрових елементів, нестандартних запитань і провокацій, щоб викликати інтерес учнів до професійного самовизначення, змусити їх переосмислити звичні явища, а також задуматися про свої цінності і зв'язок з майбутньою професією.

Програма професійної орієнтації має індивідуальний підхід і враховує вікові та психофізіологічні особливості дітей, їхні потреби та потенціал розвитку. Вона повинна бути адаптованою до кожної дитини, вільною від гендерних стереотипів і спрямованою на задоволення потреб усіх учнів, включаючи дітей з особливими освітніми потребами.

Ринок професій є надзвичайно широким. При виборі професії важливо пам'ятати, що стереотипи можуть заважати розвитку галузі, обмежуючи можливості та права людей. Поняття «чоловічі» та «жіночі» професії, а також популярні й непопулярні спеціальності є відносними. Практичний психолог Лілі Ватаманіца наголошує, що при виборі фаху слід враховувати сучасні тенденції та перспективи ринку праці, отримувати якомога більше інформації про майбутню професію, а також використовувати комп'ютерні засоби професійної діагностики, щоб зробити обґрунтований вибір. Найголовніше — слухати своє серце, яке підкаже вірний шлях. У XXI столітті, як і в XX, найпрестижнішим залишиться професіоналізм у будь-якій справі, незалежно від статі.

На ринку праці також існують гендерні стереотипи, які формують уявлення про ролі чоловіків і жінок у професійній сфері та їхнє місце в соціальній ієрархії. Усі учасники — працівники, шукачі роботи та роботодавці — підлягають впливу цих стереотипів.

Гендерні стереотипи можуть призводити до дисбалансу на ринку праці, внаслідок чого певні професії стають типово «жіночими» або «чоловічими». Наприклад, професія вчителя вважається «жіночою», оскільки жінки становлять понад 80% у цій галузі. Для досягнення гендерної рівності в зайнятості потрібно подолати ці стереотипи.

Виділяють три критерії гендерного розподілу професій:

Критерій «Тяжка/легка» праця: поділ професій на «чоловічі» й «жіночі» часто базується на фізичному навантаженні. Вважається, що чоловіки повинні займатися фізичною працею через свою фізичну силу. Наприклад, жінкам складно уявити себе в ролі шахтарів або далекобійників. Однак у сучасних умовах, зокрема під час війни, відчувається нестача чоловічих працівників у цивільних професіях, і цей критерій поступово втрачає актуальність.

Критерій «Творець/виконавець»: вважається, що рутинна, неінноваційна робота призначена для жінок, тоді як чоловіки займаються творчими

професіями, які вимагають ухвалення рішень. Часто чоловіків вважають стратегі, а жінок — добросовісними виконавцями.

Критерій «Хороша робота – гарно оплачувана»: «хороша робота» — це та, що добре оплачується і дозволяє забезпечити гідний рівень життя. Сьогодні «чоловіча робота» вже не обов'язково пов'язана з фізичною працею, а може бути інтелектуальною, але має бути високооплачуваною. Багато роботодавців вважають, що жінкам підходить будь-яка робота з низькою зарплатою, адже «чоловік заробляє», а жінки працюють лише від нудьги.

У ХХІ столітті популярними залишаються професії в галузі інформаційних технологій, такі як менеджер інформаційних систем, мережевий адміністратор, спеціаліст з телекомунікацій та системний аналітик. Хоча ці сфери традиційно вважаються «чоловічими», жінки все більше намагаються освоїти їх.

Дедалі більше керівників і менеджерів різних підприємств прагнуть отримати психологічну освіту. Професія психолога, де першість утримують жінки, стає популярною й серед чоловіків, тому що за допомогою знання психології людини можна здобути прихильність будь-якого співрозмовника, швидше досягти бажаного результату.

Висновок по першому розділу

Професійна консультація повинна забезпечувати взаємодію фахівця з професійної орієнтації та особистості, оптимізацію її професійного самовизначення на основі виявлення індивідуально-психологічних характеристик, особливостей життєвих ситуацій, професійних інтересів, нахилів, стану здоров'я та з урахуванням потреби ринку праці. Проте фахівців, які можуть забезпечити таку роботу в Україні недостатньо.

Взаємний зв'язок між професійною інформацією, професійною консультацією, профдобором, профільною орієнтацією, профвідбором та професійною адаптацією у системі професійної орієнтації має певні особливості, що впливають із завдань і логіки побудови процесу. Тільки за умов цього зв'язку стає можливим підібрати для людини такий вид професійної діяльності, в якому особистість максимально реалізує свої здібності.

Сучасне суспільство прагне досягти гендерної рівності в різних сферах життєдіяльності. Але люди молодого віку при виборі майбутньої професії і подальшому професійному розвитку все ще стикаються із гендерними стереотипами. Гендерні стереотипи призводять до дисбалансу ринку праці, тобто концентрації осіб однієї статі в рамках певного фаху.

Гендерні стереотипи відіграють значну роль у виборі професії, впливаючи на сприйняття того, які професії вважаються «прийнятними» для чоловіків і жінок. Ось кілька ключових аспектів, які слід враховувати:

1. Визначення «чоловічих» та «жіночих» професій. Традиційні уявлення: Стереотипи формують уявлення про те, що певні професії призначені тільки для чоловіків (наприклад, інженери, програмісти, будівельники) або для жінок (вчителі, медсестри, соціальні працівники). Це може обмежувати вибір та можливості індивідів.

2. Вплив соціалізації. Сімейне середовище: Виховання в сім'ї може формувати уявлення про те, які професії «підходять» для хлопчиків і дівчаток.

Наприклад, якщо дівчинку заохочують грати з ляльками, а хлопчика — з конструктором, це може вплинути на їхні майбутні професійні вибори.

Шкільна система: У шкільній освіті предмети, які вважаються «чоловічими» (математика, фізика), можуть отримувати більше уваги, ніж «жіночі» (література, мистецтво), що також впливає на інтереси учнів.

3. Соціально-культурні фактори. Стереотипи у ЗМІ: Медійні представлення гендерних ролей можуть впливати на уявлення про професії. Наприклад, в рекламі та фільмах чоловіки часто зображуються в ролях керівників або експертів, тоді як жінки — в ролях допоміжних працівників.

Тиск суспільства: Оточення може чинити тиск на людей, заважаючи їм обрати професію, яка не відповідає традиційним гендерним уявленням.

4. Наслідки гендерних стереотипів. Обмеження кар'єрних можливостей: Стереотипи можуть заважати людям обирати професії, які їм дійсно цікаві, через страх неприйняття або критики.

Недостатнє представництво: Вони призводять до дисбалансу в професіях, що може обмежити різноманітність в ідеях та підходах, а також знижувати загальний потенціал розвитку галузей.

5. Подолання стереотипів. Освіта та інформування: Важливо проводити освітні кампанії, які підвищують обізнаність про гендерні стереотипи та їх вплив на вибір професії. Залучення до різних професій: Підтримка ініціатив, які заохочують дівчат в STEM (наука, технології, інженерія, математика) і чоловіків у гуманітарних науках, може допомогти зламати стереотипи.

Узагалі, важливо працювати над зміною стереотипів у суспільстві, щоб кожна людина могла вільно обирати свою професію, незалежно від гендерної приналежності.

РОЗДІЛ 2.

РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

2.1. Методичне забезпечення вивчення проблеми професійного самовизначення випускників загальноосвітніх шкіл

Професійне самовизначення — це психологічно-педагогічний процес, який включає прийняття рішення щодо вибору майбутньої професії. Учні обирають професійну діяльність, орієнтуючись на свої інтереси та нахили в конкретних сферах. Спрямованість особистості складається з комплексу стійких мотивів, які визначають її поведінку. Вона проявляється через інтереси, схильності, переконання та ідеали, що формують світогляд людини.

Для правильного вибору професії підлітку необхідно визначити свої професійні інтереси та схильності, що можна назвати "Я хочу". Другий важливий крок – оцінити власні професійно важливі якості, можливості й стан здоров'я, або "Я можу". Крім того, важливо знати, які професії є затребуваними та перспективними на ринку праці, тобто розуміти, що сьогодні потрібно суспільству, або "потрібно". Отже, "хочу" відображає інтереси та схильності особистості, "можу" – її здібності та стан здоров'я, а "потрібно" – суспільні потреби в конкретних спеціалістах. Поєднання цих трьох компонентів забезпечує вдалий вибір професії, що, як показують дослідження, забезпечує 100% ефективності від людини. При відсутності інтересу до професії цей показник падає до 85%, а за наявності тільки певних умінь і навичок – до 30%. Отже, активний психологічний супровід є не лише інформаційною підтримкою в професійному становленні, але й безперервним процесом вивчення, аналізу, розвитку та корекції професійного самовизначення людини.

З педагогічної перспективи, важливо, щоб учні були зацікавлені в творчій та педагогічній діяльності, а також усвідомлювали свої здібності в цих сферах.

Основою спрямованості особистості є її потреби, інтереси, переконання та прагнення. Ця спрямованість значно впливає на ставлення до майбутньої професії, оскільки вона стимулює активність і допомагає досягати цілей.

Спрямованість визначається внутрішніми психологічними умовами, які відображають можливості особистості та сприяють плануванню її поведінки. Важливим етапом у виборі професії є також урахування психологічних та вікових особливостей підлітків, які впливають на прийняття рішень і професійну самореалізацію.

Базовий або ключовий етап є визначальним у професійному самовизначенні учнів, оскільки саме в цьому віці формуються уявлення про майбутнє та потреба у професійно-особистісному визначенні. Провідні психологи (Д.І. Фельдштейн, П.С. Лейтес, І.С. Кон, Л.М. Фрідман) виділяють такі психологічні новоутворення, які виникають у старшому шкільному віці: розвиток самоконтролю, самооцінки, прагнення до особистої реалізації, а також формування свідомості, що допомагає вирішити завдання особистісного та професійного визначення майбутньої кар'єри.

Юність — це період активного розвитку особистості, коли індивіди стикаються з викликами самовизначення та соціальної адаптації. Основні психологічні особливості цього віку включають:

Пошук ідентичності: Підлітки намагаються знайти своє місце в суспільстві, сформуванати світогляд і визначити ціннісні орієнтири. Це може супроводжуватися сумнівами щодо свого вибору, що робить їх більш чутливими до зовнішніх порад та впливу.

Потреба у визнанні: У юнацькому віці думка однолітків, авторитетних дорослих або громадських лідерів стає особливо важливою. Це може призвести до підвищеної готовності піддаватися зовнішнім впливам і маніпуляціям, аби бути прийнятим у колективі.

Емоційна нестабільність: Діти старшого шкільного віку часто переживають емоційні коливання, коли радощі можуть різко змінюватися на

тривогу чи смуток. Це робить їх більш вразливими до емоційної маніпуляції, коли маніпулятори експлуатують їхні почуття.

До дослідження було залучено дві групи школярів. До першої групи увійшли 30 осіб. Це учні 11 класу Новоградівської загальноосвітньої школи I-III ступенів імені Т.Г.Шевченка. До другої групи увійшли 10 учнів 11 класу Миколаївської загальноосвітньої школи I-III ступенів.

На першому етапі було проведено комплексний теоретичний аналіз робіт вітчизняних та зарубіжних авторів, які вивчали професійну орієнтацію, самовизначення та компоненти профорієнтаційної діяльності. Також проаналізовано різні підходи до професійного самовизначення, виділено його особливості, охарактеризовано етапи, компоненти, труднощі та фактори, що впливають на професійне самовизначення. Крім того, розглянуто теорії, що пов'язують професійне самовизначення з поняттям професійної ідентичності.

На другому етапі, спираючись на проаналізовану літературу, була сформульована наукова гіпотеза, яка стверджує, що професійне самовизначення випускників характеризується позитивним взаємозв'язком між його компонентами та рівнем професійної ідентичності. Також були визначені мета, ключові завдання, об'єкт і предмет дослідження, а також підібрано методи дослідження.

На третьому етапі було сплановано та проведено емпіричне дослідження. Для цього використано такі методики: диференційно-діагностичний опитувальник Є. О. Клімова (ДДО), методику професійного самовизначення Дж. Голланда, тестування «Мотивація успіху і боязнь невдачі» (опитувальник Реана), тест Люшера та арт-терапевтичну методику «Арт колаж на тему «Я через 10 років»», що сприяє розвитку прогностичного мислення і візуалізації бажань.

На четвертому етапі проведено аналіз і трактування отриманих даних. Для кількісного аналізу застосовували кореляційний аналіз, описову статистику та критерій перевірки нормальності розподілу. Виконано кореляційний аналіз компонентів самовизначення між собою та у взаємозв'язку зі статусами

ідентичності, що допомогло поглибити розуміння професійного самовизначення і його зв'язку з професійною ідентичністю.

На п'ятому етапі узагальнено результати дослідження, визначено основні тенденції на основі отриманих даних, описано програму корекції та можливості використання результатів. Всі етапи дослідження були спрямовані на розробку, організацію та проведення емпіричного дослідження для перевірки наукового припущення. Було зібрано достатню кількість якісної інформації для комплексного розуміння особливостей професійного самовизначення на базовому етапі профорієнтаційної роботи серед випускників шкіл.

Вибір професії — це складний процес, що враховує безліч різних аспектів. Є. О. Клімов виділив вісім факторів, які можуть вплинути на вибір професії: думка батьків та старших членів сім'ї, думка друзів, думка вчителів, особисті професійні плани, здібності, рівень соціального визнання, знання про професію та нахили.

2.2. Результати емпіричного дослідження школярів

До дослідження було залучено дві групи школярів. До першої групи увійшли 30 осіб. Це учні 11 класу Новгородівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів імені Т.Г.Шевченка. До другої групи увійшли 10 учнів 11 класу Миколаївської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів. З першою групою школярів фахівцями Новгородівського міського центру зайнятості проводились профорієнтаційні заходи починаючи з початкової школи. Це були профінформаційні зустрічі, в тому числі з залученням представників різних професій, заходи у пришкільних літніх таборах «Капітошка», ігри на пришкільних майданчиках, заняття на виховних годинах, Ярмарках професій для шкільної молоді, квест- ігри, профорієнтаційні екскурсії на підприємства міста тощо.

З другою групою школярів (10 учнів) фахівці Новгородівського міського центру зайнятості працювали переважно в дистанційному форматі. Це

пов'язано з тим, що селище Миколаївка нещодавно увійшло до складу Новогродівської міської територіальної громади, впливом дії карантину, потім введенням воєнного стану та знаходженням школи в зоні активних бойових дій.

Юнацький вік є періодом важливих психологічних і соціальних змін, коли особистість активно формує свою ідентичність, світогляд і життєві пріоритети. Це робить підлітків вразливими до зовнішніх впливів, зокрема до маніпуляції.

Під час виробничої практики за допомогою Google форми було проведено опитування. В результаті встановлено, що 35 % школярів під час вибору професії та навчального закладу керуються думкою батьків, 15% наслідують вибору друзів, 25 % керуються «престижністю» спеціальності та рівнем заробітної плати, 25% інші причини, в тому числі інформуванням фахівцями центру зайнятості.

67 % випускників бажають вступати до навчальних закладів України, 17% мріють вступити до навчальних закладів за кордоном, 9% учнів не планують вступати, 7% випускників не визначились зі своїм майбутнім.

Диференціально-діагностичний опитувальник (ДДО) Є.А. Клімова призначений для виявлення схильностей людини до певних професійних типів. Це короткий опитувальник, що складається з 20 альтернативних тверджень, у якому випробуваний повинен вибрати один з двох варіантів занять, зазначених у запитанні. За підсумками обстеження, відповідно до ключа, визначається орієнтація особи на п'ять типів професій за класифікацією Є.А. Клімова: людина – природа; людина – техніка; людина – людина; людина – знакова техніка, знаковий образ; людина – художній образ.

Опитувальник рекомендований для професійного визначення орієнтації та професійного відбору. Методика розроблена для виявлення схильностей старшокласників до певних типів професій. Використання методики можливе як у індивідуальному, так і в груповому форматі.

Аналіз результатів дозволяє визначити, у яких типах діяльності у респондентів найбільше плюсів і найменше мінусів, що вказує на їхні переваги

та нахили. Цей опитувальник допомагає звужити вибір професії, акцентуючи увагу на певних сферах професійного світу. Однак не слід перебільшувати точність отриманих показників. За результатами опитування можна дізнатися, до яких галузей діяльності людина більш схильна, а до яких – менше. Бали вказують лише на напрямок схильностей, а не на їхню величину.

Відповідно до об'єкта праці виділяються п'ять типів професій.

Дані досліджень першої та другої групи показують, що найбільша кількість учнів мають схильність до професій, що пов'язані з роботою з людьми (допомога, обслуговування, навчання та інше). Це можуть бути: психолог, викладач, сестра медична, керівник гуртка, офіціанти та інше. Якості, необхідні для роботи з людьми: гарний настрій у процесі роботи з людьми, потреба у спілкуванні, здатність подумки ставити себе на місце іншої людини, швидко розуміти наміри, помисли, настрій людей, вміння розумітися на людських взаєминах, хороша пам'ять (уміння тримати в умі імена та особливості багатьох людей), терпіння. «Рис.2.1, Рис. 2.2.»

Рис. 2.1. Результати досліджень за ДДО Є.Клімова 1 група дітей

Серед учнів обох груп гарно прослідковується схильність до творчих професій. Нажаль, дистанційне навчання під час карантину та дії воєнного стану діти не змогли проявити себе на різноманітних творчих святах,

випускних вечорів. Люди творчих професій це журналісти, артисти, дизайнери, модельєри та інше. Найважливіші вимоги, які висувають професії, пов'язані з образотворчої, музичної, літературно-художньої, акторсько-сценічної діяльністю людини - наявність здатності до мистецтв, творче уява, образне мислення, талант, працьовитість.

Рис. 2.2. Результати досліджень за ДДО Є.Клімова 2 група дітей

Переважна більшість хлопців мають схильність до професій технічного нахилу. Технічна фантазія, здатність подумки з'єднувати та роз'єднувати технічні об'єкти та його частини — важливі умови для успіху у цій галузі. Об'єктом праці служать технічні системи, машини, устаткування, матеріали, енергія. Можна працювати шахтарем, слюсарем, конструктором, енергетиком, інженером, геодезистом, пробовідбірником тощо. Показники першої і другої групи співпали, і складають 20% від загальної кількості опитуваних.

З «Людиною-знакова система» можна зустрітися значно частіше, ніж уявляємо собі. Робота цих людей тісно пов'язана з знаками, кодами, шифрами, таблицями та цифрами. Тому фахівцю, який працює зі знаками, важливо вміти з одного боку, абстрагуватися від реальних фізичних, хімічних, механічних властивостей предметів, а з іншого - представляти і сприймати. Ці професії,

пов'язані з обліком, базами даних, цифровими та буквеними знаками, в тому числі і музичні спеціальності: статисти, оператори комп'ютерного набору, секретарі, бухгалтери, економісти, бухгалтери тощо. Показник в цій категорії і в першій і в другій групі є не високий і складає 8% і 10% відповідно.

Найменша кількість учнів першої групи проявила схильність до професій природничого характеру. Це можуть бути професії, пов'язані з рослинництвом, тваринництвом, лісовим господарством (тобто, об'єктом праці виступають живі організми та нежива природа). Таким професіями можуть бути: агроном, тваринник, зоотехнік, ветеринар, садівник, лісник, геолог та інше. Але діти з другої групи, це діти які мешкають у сільській місцевості, проявили більший інтерес, а саме 20% від опитуваних. Тобто постійне мешкання серед природи, тварин, сприяє більшому розумінню і схильності до сільського господарства.

Три учні набрали однакову кількість балів за двома категоріями. Цьому можуть сприяти декілька факторів: неувважність, невизначеність або схильність до професії різних нахилів. Наприклад: перукар- прояв фантазії, робота з людьми, вправність роботи з інструментом.

У більшості випадків люди прагнуть знайти середовище та професію, які б максимально сприяли розкриттю їхніх здібностей, а також дозволяли виразити свої інтереси, цінності та орієнтації. У зв'язку з цим Дж. Голланд виділяє шість типів особистості: реалістичний, інтелектуальний, соціальний, конвенційний, підприємницький та артистичний. Кожному з цих типів особистості відповідає шість типів професійного середовища з аналогічними назвами.

Щодо вибору профільного навчання і професії, суть методики Голланда полягає в тому, що успішність професійної діяльності та задоволеність нею значною мірою залежать від відповідності типу особистості типу професійного середовища. Представники кожної професії мають певні психологічні характеристики, що робить їх більш-менш однорідними. Кожна професія притягує людей, які поділяють спільні інтереси, погляди, нахили та певні психофізіологічні властивості. Оскільки особи в межах однієї професійної

групи часто реагують подібно, вони створюють своє індивідуальне середовище. Таким чином, можна з упевненістю стверджувати про існування моделі професійного середовища, яке оточує особу.

Не вдаючись до розгляду причин та спонукальних сил формування кожного окремого типу особистості, Голланд описує ці типи за такою схемою: освітні та професійні цілі, оптимальні професійні ролі, здібності, спеціальні обдарування, оригінальні досягнення, особистісний розвиток і життєвий шлях.

Дані дослідження за методикою Голланді зображено на Рис. 2.3. Вважається, що реалістичний тип чоловічий, не соціальний, емоційно стабільний, орієнтований на сьогодні. Перша і друга учнів виявили майже однакову схильність, що складає 23% та 20% відповідно. Його представники можуть займатися конкретними об'єктами і їх практичним використанням: інструментами, різними речами, тваринами, машинами. Віддають перевагу професіям, які вимагають моторних навичок, спритності, конкретності, тобто, таким професіям, як: механік, електрик, інженер, агроном, садівник, токар, водій, будівельник та інше.

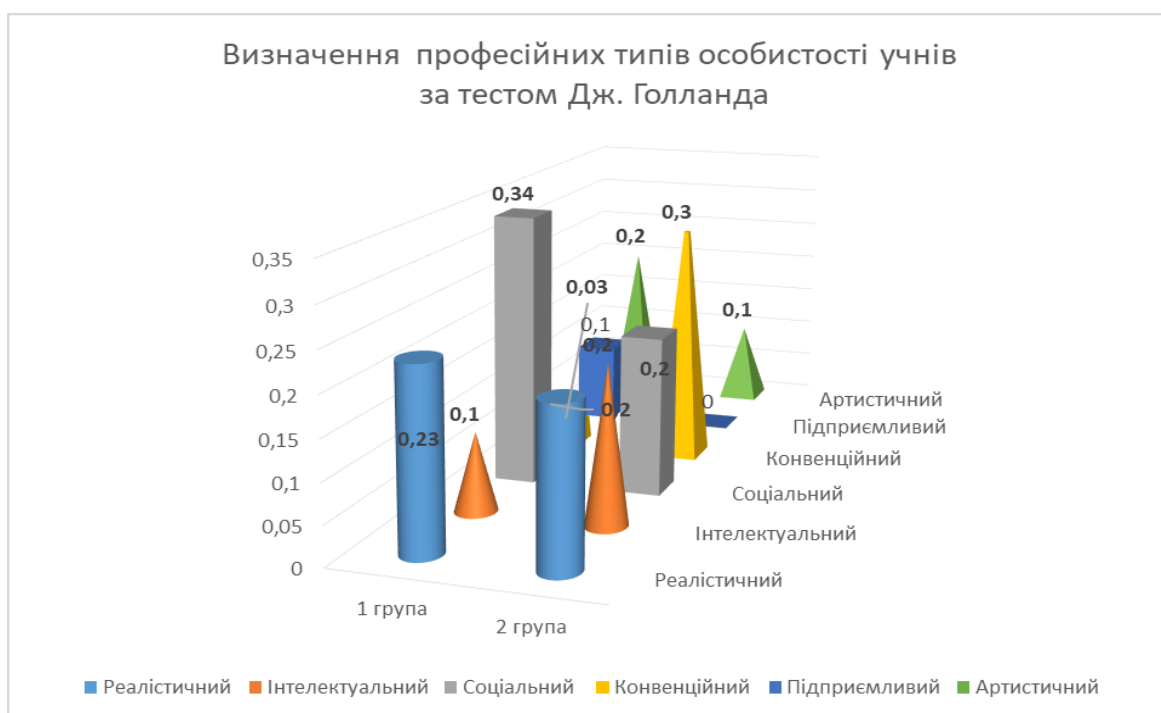

Рис. 2.2. Результати досліджень 1 та 2 групи дітей за методикою Голланда

Для даного професійного типу характерними є переважно невербальні інтелектуальні здібності. Психомоторні навички переважають над математичними здібностями і здібностями до мов.

Інтелектуальний тип, це тип який орієнтований на розумову працю. Він несоціальний, раціональний, аналітичний, незалежний, оригінальний. У нього переважають теоретичні і, в деякій мірі, практичні цінності. В першій групі, лише 10% від загальної кількості опитантів виявили схильність, а в другій 20%. Роздумам про проблему такі люди надають більшу перевагу у порівнянні з заняттями по реалізації зв'язаних з нею рішень. Їм подобається розв'язувати завдання, які вимагають абстрактного мислення. Інтелектуал падає перевагу науковим професіям, таким як: ботанік, астроном, фізик, математик та інше. Володіє високорозвиненими як вербальними, так і невербальними здібностями.

В першій групі соціальний тип переважає і складає 34% від загальної кількості опитуваних. В другій групі цей показник на 14% менше і складає 20% від загальної кількості. Ця людина ставить перед собою такі цілі і завдання, які дозволяють йому встановити тісний контакт з навколишнім середовищем. Володіє соціальними вміннями і потребує соціальних контактів. Рисами його характеру є соціальність, бажання навчати і виховувати, гуманність, жіночність. Заняття, яким даний тип надає найбільшу перевагу — це навчання, лікування, обслуговування. В основному це лікар, вчитель, психолог. Представники цього типу намагаються триматися осторонь від інтелектуальних проблем. Вони активні, вміють пристосовуватися. Проблеми вони вирішують, опираючись переважно на емоції, почуття і вміння спілкуватися, їм притаманні хороші вербальні і відносно слабкі невербальні здібності.

Найбільший показник другої групи має конвенційний тип, він складає 30% від загальної кількості, коли в першій групі це 3% від усіх опитуваних. Особа цього типу віддає перевагу чітко структурованій діяльності. З оточуючого середовища він вибирає цілі, задачі і цінності, які формуються із звичаїв і обумовлені станом суспільства. У відповідності з цим його підхід до проблем носить стереотипний практичний і конкретний характер. Спонтанність

і оригінальність йому не характерні. В значній мірі для нього характерні ригідність, консерватизм, залежність. Надає перевагу професіям, пов'язаним з розрахунками, канцелярією — бухгалтер, касир, економіст, статистик, комірник, працівник банку, ревізор та інше. Людина конвенційного типу поганий керівник і організатор, його рішення переважно залежать від оточуючих його людей.

10 % від опитуваних 1 групи виявили схильність до підприємницького типу, друга група зовсім не виявила таких схильностей. Підприємницький тип вибирає цілі, цінності і задачі, які дозволяють йому проявити енергію, ентузіазм, імпульсивність, домінантність, реалізувати любов до пригод. Віддає перевагу чисто «чоловічим», керівним ролям, в яких він може задовольнити свої потреби в домінантності і визнанні. Це такі професії, як: директор, телерепортер, завідувач, менеджер, журналіст, дипломат та інше. Для цього професійного типу характерна дуже широка сфера діяльності. Йому не подобаються заняття, пов'язані з ручною працею, а також ті, що вимагають посидючості, великої концентрації уваги й інтелектуальних зусиль. Таким чином, з 40 опитуваних лише 3 дитини віддають перевагу невизначеним вербальним задачам, які пов'язані з керівництвом, високим статусом і владою.

20 % опитуваних першої групи і 10 % другої групи виявили схильність до професій артистичного типу. Такі люди зазвичай уникають чітко структурованих завдань і видів діяльності, що вимагають великої фізичної сили. У спілкуванні з оточуючими вони орієнтуються на свої безпосередні почуття, емоції, інтуїцію та уяву. Їм притаманні складні погляди на життя, гнучкість та незалежність у прийнятті рішень. Це не соціальний, а оригінальний тип особистості.

Важливо зазначити, що кожна людина має особистісні риси, властиві всім шести описаним типам. Тому модель особистості можна представити у вигляді психологічного профілю з буквами-індексами (відповідно до назв типів), розміщеними в порядку зменшення домінування певного типу. Значення індексів: Р — реалістичний, І — інтелектуальний, С — соціальний, К —

конвенційний, П — підприємницький та А — артистичний. Ця модель дає змогу охарактеризувати людину з точки зору її схильності до того чи іншого типу особистості.

Поведінка особи залежить від її особистісних рис, а також від середовища, в якому вона функціонує. Моделі професійного середовища відповідають професійним типам особистості, до яких належать і люди з їхніми домінуючими рисами.

Отже, відповідність між типами особистості та типами професійного середовища є важливою умовою для досягнення високих виробничих результатів і задоволеності людини своєю професією.

Двом групам учнів було запропоновано пройти тестування «Мотивація успіху і боязнь невдачі» (опитувальник Реана). Тест Мотивація успіху та страх невдачі А. Реана дозволяє оцінити, яке прагнення більшою мірою визначає поведінку учня: бажання досягти успіху або уникнути невдачі. Перевагою одного з цих двох варіантів багато в чому і визначається рівень домагань опитанта- чи готовий він ставити перед собою важкі завдання, щоб пережити значний успіх, або ж вибирає скромніші цілі, аби не випробувати розчарування.

Після відповідей на 20 запитань та узагальненні «правильних» відповідей, можна підбити результат емпіричного дослідження.

Таким чином, у дітей які набрали від 1 до 7 балів діагностується мотивація на невдачу (боязнь невдачі). Таких дітей 13% від загальної кількості. Найбільша кількість учнів має мотиваційний полюс яскраво не виражений, і це складає 55% від загальної кількості опитуваних. У 32% дітей, а це третина від опитуваних, діагностується мотивація на успіх (надія на успіх). Після проведення на виховній годині заходу «Мотивація як запорука успіху» показники покращились. За першим критерієм на 3%. Посередньо вмотивованих складає 57% учнів від загальної кількості. «Таб. 2.1., Рис.2.3.»

На мотивацію дітей до успіху можуть впливати різні чинники, такі як невизначеність, брак особистого спілкування з однолітками, близькість до зони конфлікту, що призводить до нестабільної зайнятості батьків, стресових

ситуацій, високої ймовірності зміни місця проживання, постійного відчуття настороги тощо.

Таблиця 2.1.

Рівень мотивації успіху і боязнь невдач дітей 1 та 2 групи

	Кількість балів		
	1 етап		
	1-7 балів	8-13 балів	14-20 балів
Кількість учнів	5	22	13
2 етап після проведення заняття «Мотивація як запорука успіху»			
Кількість учнів	3	23	14

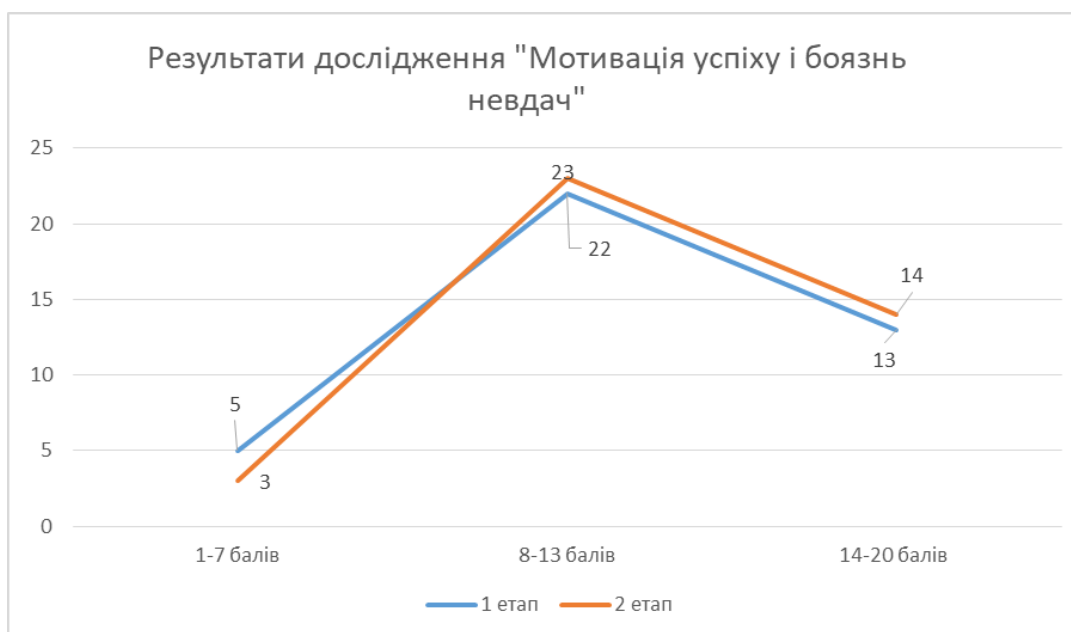

Рис. 2.3. Результати досліджень 1 та 2 групи дітей за методикою тестування «Мотивація успіху і боязнь невдач» (опитувальник Реана)

Мотивація до успіху є позитивною мотивацією. У цьому випадку людина, розпочинаючи справу, прагне досягти чогось конструктивного і позитивного. На основі цієї мотивації лежить надія на успіх і потреба в досягненні

результатів. Такі люди зазвичай вірять у свої сили, відповідальні, ініціативні та активні, а також проявляють наполегливість і цілеспрямованість у досягненні мети.

На противагу цьому, мотивація до невдачі є негативною мотивацією. У цьому випадку активність людини зумовлена потребою уникнути зриву, осуду, покарання або невдачі. Основою цієї мотивації є ідея уникнення і негативні очікування. Починаючи справу, людина вже заздалегідь боїться можливих невдач, міркує про шляхи їх уникнення, а не про способи досягнення успіху.

Люди, які мотивовані на невдачу, зазвичай виявляють підвищену тривожність і низьку впевненість у собі. Вони намагаються уникати відповідальних завдань, а в разі необхідності виконання таких завдань можуть відчувати паніку. У цих ситуаціях їхня ситуативна тривожність стає надзвичайно високою, хоча при цьому вони можуть проявляти відповідальне ставлення до своїх обов'язків.

2.3. Застосування методики арт колажу для дослідження певних аспектів уявлення майбутньої професії

Сучасні дослідники підліткового віку одноставні в підкресленні важливості одного ключового протиріччя. З одного боку, підлітковий вік є періодом соціалізації, занурення в світ культури і суспільних цінностей; з іншого боку, він є етапом індивідуалізації, відкриття і зміцнення унікального особистісного "Я".

Цей вік відзначається як часом великих досягнень, так і певних втрат. Досягнення пов'язані з накопиченням знань, розвитком навичок, формуванням моральних переконань, самовизначенням і опануванням нових соціальних ролей. Втрати ж відображаються у зникненні дитячого світосприйняття з його безтурботністю та обмеженою зоною відповідальності, що супроводжується сумнівами у власних здібностях і пошуками істини як у собі, так і в інших. Крім

того, статеве дозрівання сприяє виникненню нових внутрішніх суперечностей: підліток уже не дитина, але ще й не повноцінний учасник дорослого світу.

Виготський Л. підкреслював, що цей період є часом руйнування і відмирання колишніх інтересів, коли визріває нова біологічна основа, що створює підґрунтя для розвитку нових цінностей та інтересів.

Психологи, акцентуючи увагу на діагностичних можливостях техніки колажу, підкреслюють, що цей метод дозволяє прояснити особистісні переживання, визначити психологічний стан і дослідити різні аспекти життєвого досвіду людини, які відображаються у її візуальних репрезентаціях.

Метою створення арт-колажу на тему «Я через 10 років» є прояв творчого потенціалу, можливість помріяти та пофантазувати, зняти напругу і відповісти на питання про своє майбутнє. Техніка виготовлення колажу полягає в приклеюванні чи закріпленні будь-яким іншим способом (наприклад, за допомогою скотчу, скріпок, степлера, пластиліну тощо) на основу (зазвичай паперову) різноманітних вирізок (фотографій, зображень з журналів, газет, листівок, плакатів, а також їхніх частин, слів, букв, символів) на визначену тему. Використання вирізок у колажі передбачає вибір образів, їхню просторову організацію в певному порядку та наділення образів власними значеннями.

По-перше, важливо відзначити, що колаж — це досить простий у виконанні процес, адже вирізати й наклеювати зображення може кожен, що надає можливість досягти успішного результату. Це, у свою чергу, сприяє формуванню позитивного ставлення до подальшої творчої діяльності, підвищує самооцінку та знижує рівень напруги. Крім того, колажування сприяє розвитку прогностичного мислення. Візуалізація бажань стимулює уяву, активуючи підсвідомість. Підсвідомість становить 90% психіки людини, і коли ми підсвідомо налаштовуємо себе на реалізацію своїх бажань, наш мозок починає самотійно генерувати шляхи і методи для їх досягнення.

Арт-техніка «колаж», на відміну від образотворчих форм арт-терапії, надає час для роздумів, можливість змінювати композицію, переставляти

елементи, пробуючи безліч варіантів. Готові зображення структурують експресивний процес, сприяючи символутворенню й усвідомленню. Конкретність матеріалів дозволяє подолати страх перед невизначеністю вільної творчої активності та сумніви у власних художніх здібностях. Більше того, ця техніка є економічною за часом, не потребує значних витрат на матеріали, є наочною і забезпечує як терапевтичний ефект, так і можливості для діагностики.

У процесі такої візуальної гри з'являється безліч варіантів, ідея трансформується та отримує візуальне втілення. Важливо бути відкритими до експериментів і будь-яких результатів, навіть несподіваних. Етапи можуть повторюватися, переплітатися і зациклюватися. Я часто додаю нові зображення під час роботи і відкладаю початкові. Врешті-решт, з матеріалів, які збираються під час створення, можна виготовити не один, а два-три різні колажі. Так і вийшло з двома ученицями. (Додаток А)

Можна виділити низку опорних елементів трактування колажів.

1. Яким чином розміщено папір для створення колажу:

24 колажа учні розмістили горизонтально. Розташування основи горизонтально може свідчити про прагнення людини до опори, стабільності, до приземлення. 11 колажів розміщено по вертикалі. Це прагнення учня до росту, змін й розвитку. Колажі розміщені на А1, А2, А4, А3. Це вираження особистості та потребою автора у розширенні своєї активності чи зменшенні її.

Процес створення. Важливим аспектом є сам процес створення колажу. Підхід до вибору зображень може варіюватися: від реалізації заздалегідь продуманого образу через зовнішні об'єкти до пошуку образів, які найбільше емоційно резонують. Час, витрачений на створення роботи, свідчить про важливість процесу та наявність чи відсутність чітких уявлень щодо заданої теми. Спонтанні дії з вирізками можуть символічно відображати реальні або бажані дії клієнта стосовно об'єктів реальності. Розміщення та переміщення зображень демонструють внутрішню динаміку та процес планування змін.

Коментарі автора і його емоційні реакції є невід'ємними частинами діагностики в арт-терапевтичному процесі. Тому деякі учні виконали завдання в день уроку, а іншим знадобився тиждень.

Ступінь хаотичності або упорядкованості елементів колажу. Елементи колажу, які розташовані в певному порядку, однакові за розміром і мають змістовний зв'язок, свідчать про високий рівень самоконтролю автора та раціональний підхід. Натомість хаотично розміщені елементи, які мало пов'язані між собою і часто розміщуються імпульсивно, вказують на домінування емоційних станів. Прояви хаотичності можуть бути пов'язані з переживанням сильних емоцій або актуалізацією позиції дитини.

Характер розташування вирізок. Важливим є різний ступінь дистанції між картинками. У деяких випадках доцільно провести паралель із відносинами образів у реальному житті. Наприклад, накладення елементів один на одного може свідчити про слабкі особистісні межі, особливо якщо зображення «наїжджають» на ті, які пов'язані з уявленнями про «Я». Можуть проявлятися злиття або поглинання одного образу іншим. Заклеювання однієї картинки іншою може асоціюватися з прагненням приховати інформацію або подавити певний психічний матеріал.

Просторова організація картинок. При аналізі колажу варто враховувати символічне значення простору аркуша. Співвідношення символів та образів з їхньою просторовою організацією може надати додаткову інформацію. Також слід звернути увагу на «діагональ розвитку», яка проходить з лівого нижнього кута до правого верхнього. Розглядаючи колаж з цієї точки зору, можна припустити, що зображення, розташоване в центрі листа, є найбільш актуальним для особистості в даний момент часу. Лівий нижній кут вказує на минуле, а правий верхній — на майбутнє та перспективи людини. Таким чином, важливо враховувати місце розташування елементів колажу на основі.

Заповнювання — порожнеча. Порожні місця, які не заповнені інформацією, можуть свідчити про проблемні переживання, пов'язані з

життєвим досвідом. Надмірна кількість елементів може вказувати на схильність до сверхкомпенсації.

Вихід за межі основи. Елементи, які розташовані за межами основи, часто асоціюються з чимось, що виходить за рамки загального простору внутрішньої реальності або що не приймається. У такому разі можуть бути представлені два колажі.

Символіка. При трактуванні образів і символів колажу вирішальне значення мають пояснення автора, його асоціації та почуття. Важливо звертати увагу на змістовні взаємозв'язки між символами, а також на протилежні за змістом образи, які доповнюють одне одного, повторюються або розвивають одну тему. Значущим є розгляд кожного символу в контексті всього колажу, тематики, запиту клієнта та психотерапевтичних відносин.

30 колажів зображено з асоціацією професії. Тобто, це є підтвердження визначеності учнів з професійним майбутнім. 7 осіб, або 23 % від загальної кількості обрали «Медицину»: 2 сестра медична, реабілітолог, масажист, фельдшер, лікар-лаборант, офтальмолог. Три школярки цікавляться бьюті сферою, бо зобразили косметолога та манікюрницю, перукар-модельєр. В підтвердження профдіагностичному тестування досить велика кількість школярів має творчий хист. Це 6 школярів, або 20% від загальної кількості. Два учня намалювали свою майбутню професію. Один з них має чітке бажання спроектувати та власноруч збудувати свій затишний будинок. Також є дизайнер одягу, спортсмен, манекенниця, співак, віліончельниця. Післявоєнне майбутнє за робітничими професіями. Тому вибір впав на швачку, шахтаря, працівників металургії, кухар, електрогазозварник, водій. Наявність профілюючої літератури, журналів є чітким підтвердженням свідомого вибору і цікавістю до обраної професії.

Війна наклала суттєвий відбиток на сімейні відносини українців. А в громаді з активними бойовими діями тим паче. Багато сімей розділили кордони областей, а в деяких випадках, і кордони держав. Багато чоловіків захищають країну, інші працюють на критичній інфраструктурі, в тому числі залишаючись

працювати на вугільних підприємствах. Дітям не вистачає піклування батьків. На 83 % колажів зображені теплі, щирі, турботливі відносини в сім'ї.

Підсвідомість каже на багато більше ніж наша свідомість. Арт терапія- це терапія мистецтвом. Вона дозволяє з допомогою творчості пережити внутрішні конфлікти, тривогу, страхи, що турбують людину. Підготовка до іспитів, навантажений навчальний рік далися в знаки. Тому 98% колажів мають бажання відпочинку, це й активний відпочинок всією сім'єю і затишний вечір за улюбленим хобі. Адже саме це і є для більшості джерело відновлення енергії та ресурсів.

Діти проявляють себе через творчість, можливість помріяти, дати волю фантазії. У такий спосіб вони самостійно знаходять внутрішній ресурс, щоби впоратися з проблемою, яка їх турбує. Ми комунікуємо з ними невербально, часто на символічному рівні. На мою думку, арт колаж допомагає не нашкодити їм. А за рахунок підсвідомого розташування, виокремити першочергові турботи та другорядне, менш значуще.

Зразки колажів «Я через 10 років» надані учнями у Додатку А.

Аналіз калажів, також є підтвердженням думки Крайга, що діти юнацького віку є сенсативними до маніпулятивного впливу. Де основним аспектом морального розвитку в юнацькому віці є переоцінка системи цінностей. Особливістю особистості об'єкта маніпуляції є нерозвинена система цінностей і духовна безпечність. Для спішності профорієнтаційної та профконсультатційної роботи треба перш за все навчити молодь протистояти маніпуляціям. Основними методами маніпуляції в цьому віці є використання емоційної нестабільності підлітка, з метою змушення виконати певні дії або приймати рішення, тиск однолітків, ідеалізація та нав'язування авторитету, інформаційний вплив.

У сучасному світі величезна кількість інформації, яку отримують молоді люди через інтернет та медіа, може стати джерелом маніпуляцій. Фейкові новини, реклама про швидкі та легкі гроші, дезінформація або перекручені факти можуть свідомо використовуватися для впливу на свідомість молоді.

Для запобігання маніпуляціям та усвідомлення профорієнтаційної формули «Хочу- Можу-Треба» важливо виховувати у молоді критичне мислення, самоповагу та здатність приймати незалежні рішення. Основні заходи для цього:

Розвиток критичного мислення: Навчання молоді аналізувати інформацію, яку вони отримують, з різних джерел, і ставити під сумнів її достовірність.

Формування здорових соціальних відносин: Підтримка соціальних зв'язків з друзями та родиною допоможе юнакам мати стабільне оточення, яке сприяє емоційній рівновазі.

Виховання емоційної стійкості: Психологічна підтримка та тренінги з розвитку емоційної грамотності допоможуть підліткам краще розуміти та контролювати свої емоції.

Піддаючись маніпуляціям, юнаки можуть зіткнутися з негативними наслідками:

- формування нездорової поведінки: Маніпуляції можуть спонукати молодь до вчинення вчинків, які суперечать їхнім власним цінностям або несуть ризики для здоров'я чи соціального становища (наприклад, вживання наркотиків, агресивна поведінка, небезпечні дії).

- зниження самооцінки: Постійна залежність від чужої думки або впливу може призвести до втрати віри у власні здібності та зниження самооцінки.

- соціальна ізоляція: Нездатність протистояти маніпуляціям може призвести до того, що молода людина віддаляється від своїх справжніх друзів або соціального оточення, втрачаючи підтримку.

Висновок по другому розділу

До дослідження було залучено дві групи школярів. До першої групи увійшли 30 осіб. Це учні 11 класу Новоградівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів імені Т.Г.Шевченка. До другої групи увійшли 10 учнів 11 класу Миколаївської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів.

Методики Д.Голланда і Є.Клімова є важливими інструментами в психології та профорієнтації. Вони спрямовані на дослідження особистісних характеристик людини, а також її професійних схильностей. Обидві методики базуються на різних теоретичних підходах, але мають спільну мету — допомогти людині знайти своє місце в професійному світі. У цій доповіді ми розглянемо особливості та переваги кожної з методик.

Основні особливості Методики Д.Голланда:

Типологічний підхід: Голанд визначив шість основних типів особистості: реалістичний, інтелектуальний, соціальний, конвенційний, підприємницький і артистичний. Кожен тип характеризується певними рисами, які визначають професійні вподобання особи.

Професійне середовище: Методика передбачає відповідність між типом особистості та професійним середовищем. Це означає, що успіх у певній професії можливий лише за умови гармонійного поєднання особистісних якостей і вимог професії.

Діагностичні інструменти: Голанд використовує різноманітні діагностичні інструменти, такі як тести на визначення типу особистості. Ці тести допомагають зрозуміти, які професії найбільше відповідають індивідуальним схильностям.

Переваги:

- чіткість та структурованість: Методика має чітку структуру, що дозволяє легко ідентифікувати тип особистості та відповідні професії.
- адаптація до різних контекстів: Вона може бути використана в освітніх установах, центрах зайнятості та в індивідуальному консультуванні.

- гармонізація професійної діяльності: Допомагає знайти професії, які максимально відповідають особистісним рисам, що підвищує задоволеність від роботи.

Основні особливості методики Є. Клімова :

- дослідження мотивації: Клімов акцентує увагу на мотиваційних аспектах вибору професії. Він вважає, що мотивація та потреби особистості є ключовими для вибору професії.

- класифікація професій: Методика пропонує класифікацію професій за трьома основними ознаками: інтереси, здібності та вимоги професії. Це дозволяє враховувати не лише особистісні якості, але й зовнішні чинники.

- активна участь особистості: Методика заохочує активну участь особистості у процесі професійного вибору, спонукаючи до самопізнання та саморозвитку.

Переваги:

- 1.Індивідуальний підхід: Методика дозволяє враховувати індивідуальні особливості кожної особи, що робить її більш гнучкою і адаптивною.

2. Сприяння саморозвитку: Підхід Клімова стимулює особистісний розвиток та самоосвіту, що є важливим аспектом сучасного професійного життя.

3. Зосередження на мотивації: Вона допомагає зрозуміти внутрішні мотивації особистості, що сприяє більш свідомому вибору професії.

Ефективна профорієнтаційна робота є важливим елементом у процесі формування мотивації до вибору професії. Вона включає:

- консультації з фахівцями: професійні консультації допомагають молоді краще зрозуміти свої інтереси та здібності, а також визначитися з напрямом професійної діяльності.

- тестування та діагностика: психологічні тести на виявлення професійних нахилів, схильностей та інтересів можуть допомогти молоді виявити свої сильні сторони та сфери, у яких вони можуть успішно реалізуватися.

- інформаційне забезпечення: надання молоді актуальної інформації про стан ринку праці, перспективи розвитку професій та вимоги до спеціалістів є важливим для ухвалення обґрунтованого рішення.

- практичний досвід: стажування, практики або волонтерська діяльність у різних сферах дають можливість молодим людям випробувати себе в різних професійних ролях і краще зрозуміти, який вид діяльності їм підходить найбільше.

Молоді люди на етапі вибору професії мають низку психологічних особливостей, що впливають на їхню мотивацію:

- прагнення до незалежності: у період юності молода людина прагне до самостійності, що може визначати вибір професії, яка дасть можливість бути фінансово незалежною та самостійною в ухваленні рішень.

- потреба у визнанні та самоповазі; молодь часто орієнтується на професії, які можуть принести соціальне визнання та підвищити самооцінку. Це можуть бути професії з високим соціальним статусом або ті, що асоціюються з престижем.

- емоційна нестабільність: у цьому віці характерні емоційні коливання, що можуть впливати на коливання у виборі професії. Молодь може змінювати свої пріоритети залежно від емоційного стану, настрою або впливу оточення.

Ерік Еріксон вважає підлітковий вік періодом кризового розвитку. Така криза, на думку вченого, слугує одночасно і джерелом особистісного зростання підлітка, і рушієм для формування нових ціннісних орієнтирів, у тому числі й для особистісного самовизначення.

Методики Дж.Голланда і Є.Клімова є важливими інструментами в сфері профорієнтації та особистісного розвитку. Кожна з них має свої особливості та переваги, які дозволяють зрозуміти, як вибір професії пов'язаний з особистісними рисами, мотивацією та потребами. Використання обох методик може значно підвищити ефективність профорієнтаційної роботи, допомагаючи людям знайти своє місце в професійному житті.

Серед багатьох життєвих рішень, які доведеться приймати, питання професійного самовизначення стає першим і одним із найважливіших для підлітка. Воно стосується не лише вибору професії чи забезпечення матеріального майбутнього, а й глибинних питань самопізнання, самовдосконалення та самореалізації.

РОЗДІЛ 3.

ІНТЕРАКТИВНІ ЗАНЯТТЯ, ЯК ВИД ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ

3.1 Профорієнтаційні ігри як метод допомоги у професійному самовизначенні учнівської молоді

Вибір професії є важливим особистісним рішенням, що визначає стиль життя, напрям розвитку та майбутню долю людини. Це тривалий і часто багаторічний процес активного самовизначення.

Використання інтерактивних методів і прийомів під час профорієнтаційних заходів, таких як інтерактивні презентації, аналіз ситуацій, виконання проєктів, мозковий штурм, розвиток практичних навичок, групові вправи (з різною кількістю учасників) та рухливі активності для зняття м'язового і психологічного напруження (руханки, енерджайзери), базується на принципах активності, відкритого зворотного зв'язку, рівноправності позицій і довіри в спілкуванні. Це дозволяє психологам, педагогам та профорієнтаторам бути ближчими до аудиторії, гнучкими в моделюванні спілкування, а учням — позбутися напруги та активно долучатися до заходів.

Основні характеристики методики профорієнтації, націленої на активізацію, включають:

- зацікавленість: процес має бути цікавим для учасників, а питання — особистісно значущими. Якщо ці питання не є актуальними для клієнтів, їх інтерес потрібно підвищити через інші методи, такі як встановлення емоційно-довірчого контакту або обговорення більш зрозумілих проблем.

- добровільна участь: участь клієнтів у методиці повинна бути добровільною, адже примус може викликати зворотну реакцію та знизити мотивацію.

- двоплановість дій: як у грі, методика поєднує реальні дії та емоції з уявними. Наприклад, профконсультант і клієнт можуть уявно переміщатися в

різні часові простори або працювати з абстрактними образами самовизначення. Хоча це може виглядати як звичайна бесіда, обидві сторони усвідомлюють її значущість. Чим яскравіший уявний план, тим більше можливостей для справжньої активізації, навіть якщо реальні умови обмежені.

Методи, що сприяють активізації професійного самовизначення, включають:

1. Профорієнтаційні ігри
2. Ігрові профорієнтаційні вправи (за процедурою близькі до терапевтичним вправам і розраховані працювати з підгрупою).
3. Карткові профконсультаційні методики.
4. Настільні карткові ігри.

Профорієнтаційні ігри, в основному, є моделями процесу професійного та життєвого самовизначення особистості. Це психологічні ігри, які сприяють формуванню уявлень про майбутню професію. Перевагою профорієнтаційних ігор у порівнянні з тестами є те, що діти мають можливість переживати запропоновані їм ситуації. Гравці можуть спробувати себе в різних професійних сферах і отримати реальний досвід, який потім обговорюють з друзями та батьками.

У процесі дозвілля молодь легше формує повагу до себе, а навіть особисті недоліки можна подолати через активність у вільний час. Дозвілля впливає на розвиток характеру дитини, зокрема таких якостей, як ініціативність, впевненість, стриманість, мужність, витривалість, наполегливість, щирість та чесність.

За певних умов дозвілля може стати важливим чинником фізичного розвитку підлітків. Улюблені заняття у вільний час сприяють емоційному благополуччю, допомагають знімати стрес і долати дрібні труднощі. Крім того, дозвілля вважається важливим засобом профілактики та реабілітації для дітей з розумовими порушеннями. Його особлива цінність полягає в тому, що воно надає можливість дітям, підліткам або юнакам проявити свої найкращі якості.

Одним із ключових завдань молодіжного дозвілля є допомога у виборі професії. Улюблені заняття в години вільного часу підтримують емоційне здоров'я, сприяють виходу зі стресових ситуацій і дрібних проблем. Дозвілля також вважається важливим інструментом у попередженні розумової відсталості та реабілітації дітей з психічними розладами. Питання професійного вибору стає дедалі актуальнішим від раннього дитинства до юнацького віку. Від простого запитання "Ким бути?" у дитинстві до складних пошуків свого шляху в юності, проблема вибору професії хвилює молодь усіх вікових категорій. Багато дітей знаходять відповіді на це питання через заняття у вільний час. Під час дозвілля вони читають книги, дивляться фільми, театральні вистави або телевізійні програми, через які відкривають для себе світ професій. Обравши певний професійний напрям, вони зазвичай у вільний час здобувають знання і розвивають навички, необхідні для майбутньої діяльності.

Крім того, установи дозвілля активно займаються профорієнтаційною роботою, допомагаючи молоді у виборі професії. Таким чином, можна стверджувати, що дозвілля є важливою складовою життя кожної людини, особливо дитини, яка перебуває в активному процесі розвитку.

3.2 Розробка програми психологічної інтервенції «Квест - гра подорож або різновид ігор в грі»

Зрозуміло, що усвідомлений вибір професії має значний вплив на подальше життя людини і визначає успішність її самореалізації. У цьому процесі профорієнтація відіграє ключову роль. Тому разом із батьками та вчителями фахівці з профорієнтації служби зайнятості допомагають молоді розібратися у різноманітті професій і зробити свідомий вибір.

Психоедукація — це процес передачі необхідної інформації про психічне здоров'я, психологічні труднощі та їх наслідки для особистості. Психоедукація школярів стосовно психічного здоров'я може проводитися за допомогою різних

засобів, таких як інформаційні буклети, відеофільми, групові лекції, тренінги, презентації, флешмоби, інтернет-ресурси, квести тощо.

Я вважаю, що просвіта як молоді, так і дорослого населення є важливим і першим кроком у збереженні психічного здоров'я. На сьогоднішній день багато учнів стикаються з труднощами у виконанні логічних операцій та засвоєнні великих обсягів інформації, яка, на їхню думку, може бути їм непотрібною. Одним із важливих питань для школярів є вибір професії, який часто супроводжується стресом, невизначеністю, тривожністю та розгубленістю. Тому профорієнтаційна робота повинна бути цікавою і не обтяжувати інформацією. Впровадження інноваційних технологій та методик навчання допомагає розвитку школярів і підвищує їх зацікавленість. Однією з таких методик є квест, що навчає знаходити необхідну інформацію, аналізувати її, систематизувати та вирішувати поставлені задачі.

Квест також є чудовим способом зняти напругу і стрес, відволікаючись від реальності. У перекладі з англійської слово "квест" (quest) означає "пошук" або "прагнення досягти мети". Квест (від латинського слова "quaero") означає "шукаю", "розшукую", "веду слідство".

Зазвичай квести проводяться на свіжому повітрі, а учасники переходять від станції до станції, намагаючись зекономити час. Крім цього, завдання, які виконують учасники, зазвичай вимагають спритності, швидкості та гнучкості. Дослідження показали, що ходьба, біг і будь-які рухливі ігри збагачують мозок киснем і поживними речовинами, а також стимулюють утворення нових нейронних зв'язків. Інакше кажучи, рух робить людей розумнішими.

Основна концепція квест-гри полягає в тому, що участь у ній дозволяє гравцям на практиці відпрацювати навички, пов'язані з професією. У ході гри учні отримують нові знання про різні професії, знайомляться з фахівцями в цій сфері, а також здобувають комунікативні навички, які сприяють ефективному спілкуванню в різних формах та умовах. Це також допомагає їм навчитися продуктивно працювати в команді та знаходити компроміси для досягнення спільної мети.

Метою гри є формування позитивних життєвих цілей у школярів та розвиток мотивації для їх досягнення, а також профілактика суїцидальної поведінки і підвищення мотивації до навчальної діяльності.

Очікувані результати участі у квесті включають:

Вивчення професій, актуальних на ринку праці, а також предметів, пов'язаних із ними;

- розуміння особливостей професій та їх місця в суспільстві;
- створення середовища, яке сприяє професійній орієнтації учнів;
- підвищення інтересу школярів до вивчення різних предметів;
- реалізацію творчого потенціалу учнів;
- свідомий вибір навчальних предметів для підготовки до професії.

Серед основних переваг участі в цій грі можна виділити:

- тренування пам'яті, спостережливості, швидкості та логіки;
- поліпшення фантазії та винахідливості;
- розвиток мотивації: гравець, усвідомлюючи мету, прагне досягти результату без зупинок;
- різноманітність емоцій: протягом 60 хвилин учасники можуть відчувати радість, страх, екстрим, захват, здивування тощо;
- відкриття нових аспектів характеру, таких як лідерство, кмітливість та готовність допомогти у будь-якій ситуації.

Діти, об'єднані в команди шляхом жеребкування, можуть в реальному житті не дружити або конкурувати між собою. Проте під час квесту вони змушені знаходити спільну мову. Коли вони усвідомлюють, що є командою, то починають співпрацювати задля досягнення перемоги над іншими командами. В залежності від завдань та своїх компетенцій, учасники можуть тимчасово передавати лідерство або, навпаки, брати на себе управлінські функції в команді.

На кожному етапі учасників чекають перешкоди й виклики: локації, де вони мають розгадати головоломку, використати свої знання в певній галузі, щось зробити, щось створити тощо.

Необхідне та важливе для проведення квесту: музика (мікрофон та програвач), хустки або стрічки для маркування команди, бейжи (не всі учасники можуть бути знайомі), вода для пиття, одноразові склянки, аптечка (надання першої медичної допомоги учасникам), заздалегідь вибрана зручна та безпечна локація.

Завдання - грати чесно, дотримуючись правил, виконуючи всі завдання. Структура квесту та її апробіція надано у вигляді презентації (Додаток Б).

Структура квесту:

1. Реєстрація. Розподіл на команди. Видача бейджиків і маршрутних листів. Ознайомлення з умовами проведення

2. Вітальне слово.

Привіт, дорогі учні!

Ми раді вітати Вас і запрошуємо зануритися в гру - профорієнтаційний квест. Він допоможе Вам справлятися з тією чи іншою життєвою ситуацією, навчить прийомам зняття психоемоційного напруження, саморегуляції, а також підвищення самооцінки, формування впевненого самопізнання і пізнання свого Я.

3. Квест.

4. Підбиття підсумків

Для проведення профорієнтаційного квесту пропонуються локації:

ЛОКАЦІЯ «Асоціація»

Необхідні матеріали:

Ручки або маркери, фліп-чарт

Час гри: 20 хвилин.

Хід завдання: Ведучій називає професію або спеціальність. Кожна команда записує на аркуші слова, які асоціюються з визначеним поняттям. Це може бути: обладнання, уніформа, назва виробів та інше.

Термін для написання: 10 хвилин.

Потім кожна команда по черзі називають слово з записаного переліку, без повторень. «Команда переможець», ті хто швидше і більше згадав асоціативних слів.

Під час квесту діти мають змогу зрозуміти, що спільно вони володіють величезним обсягом знань і вмінь! Звісно ж, усім доведеться напружувати пам'ять і допомагати одне одному освіжити знання з знань конкретної професії чи спеціальності. Що крутиться на язиці та ніяк не пригадається одному учню, обов'язково згадає інший. Якби діти бралися за це завдання поодиночі, то нізащо не змогли б назвати такої кількості слів!

ЛОКАЦІЯ «Офіціант»

Необхідні матеріали:

Вода

Ємкості для води, в розрахунку 2 ємкості на 1 команду.

Склянки по кількості учасників

Стрічки або мотузки

Час гри 15 хвилин.

Хід завдання: кожна команда отримує по контейнеру з водою та пустому контейнеру з мірною лінійкою. З учасників команди формуються пари. Права та ліва рука двох учасників зв'язується мотузкою. Перемагає та команда, яка швидше, спритніше та згуртованіше перенесе воду за допомогою склянки в контейнер навпроти. Завдання виконується у формі естафети.

По завершенню гри, ведуча пропонує учасникам обговорити якими якостями повинен володіти офіціант. Які перешкоди очікували команду, що заважало досягненню успіху, і що допомагало одержати «Перемогу».

ЛОКАЦІЯ «Веселий магазин»

Необхідні матеріали: картки з зображеннями товарів -2 однакові набори

Шухлядки –«відділи магазину»: «Бакалія», «Господарчі товари», «Одяг», «Техніка» -2 однакові набори

1 Коробка -склад магазину

Час гри 15 хвилин.

Хід завдання: Кожній команді пропонується розкласти товар в магазині відповідно до призначення. Кожний учасник по черзі бере товар і відносить у відповідності до призначення товару. Завдання виконується у формі естафети. Поки учасник команди не повернувся інший школяр товар не бере. Кожне коло забігу можна поєднувати різними фізкультурними вправами (біг, стрибки, присідання тощо). У підсумку після завершення команди команди підраховують правильні відповіді. Перемагає та команда, яка зробила менше помилок. Метою гри є усвідомлення сили синергії та навчання її досягати. Синергія — це коли об'єднані зусилля команди дають значно більший результат, ніж сума досягнень тих самих гравців, що працюють окремо.

По завершенню гри, ведуча пропонує учасникам обговорити якими якостями повинен володіти продавець та мерчендайзер. В чому відмінність професій?

ЛОКАЦІЯ «Я розумник»

Час гри 15 хвилин.

Хід завдання: Ведуча зачитує загадку про професію або частину прислів'я про працю. Треба знайти відповідь та доповнити речення. Перемагає команда з більшою кількістю правильних відповідей.

Наприклад:

Без сокири не тесляр - без голки не кравець. Хто багато робив, той і багато знає

Добрий початок — половина діла Як ручки зароблять, так ніжки сходять

Що посієш, те й пожнеш. (Агроном) Професія агроном – важлива, бо ці люди знають, як правильно вирощувати урожай зернових культур

Сім раз відмір, один раз відріж. (Кравець) Професія кравець – важлива, бо ці люди шийуть і ремонтують одяг, дають нове життя старим речам

Грамоті вчиться, завжди знадобиться. (Вчитель) Професія вчителя - важлива, бо ці люди вчать дітей у школі, виховують їх гідними громадянами своєї країни.

Інструмен бере у руки-

Линуть чисті, ніжні звуки.

Люди кажуть: “Це талант!”

Добре грає ... музикант.

ЛОКАЦІЯ «Цікава перукарня»

Необхідні матеріали: кольорові стрічки 6 штук по 3 метри, кріплення або стійка

Час гри 15 хвилин.

Хід завдання: Перші три учасники з кожної команди беруть по стрічки і під музику плетуть косу, не відпускаючи стрічку з рук. Після зміни музики наступні учасники швидко міняють попередніх. Перемагає та команда яка швидше сплете гарну косу.

ЛОКАЦІЯ «Перша допомога постраждалому»

Необхідні матеріали: туалетний папір або бінти, палиці

Хід завдання: кожна команда призначає бригаду медичних працівників, які будуть надавати медичну допомогу іншим учасникам. Перемагає та команда, яка швидше і якісніше надасть першу допомогу.

По завершенню всі учасники обговорюють важливість роботи медичного працівника, особливо під час дії воєнного стану. Необхідність згуртованості бригади та професійних дій кожного.

ЛОКАЦІЯ «Вгадай професію»

Необхідні матеріали: м'яч, конверти для жеребкування

Хід завдання: Ведуча кожному учаснику пропонує в формі жеребкування вибрати конверт з назвою професії. Всі учасники квесту стають по колу, вмикається музика і м'яч передається від учасника до учасника. На кому вмикається музика той показує мімікою, жестами, рухами професію зазначену у конверті. Завдання триватиме доки всі учасники будуть мати змогу показати професію.

Перемагає та команда, учасники якої більше змогли показати професій і були вгадані.

ЛОКАЦІЯ «Піротехнік»

Необхідні матеріали: повітряні кульки, стрічки, кеглі для визначення зони

Хід завдання: до ноги учасника прив'язується повітряна кулька. Ведуча називає літеру. Учасникам пропонується згадати професії на задану літеру, швидко назвати її і хлопнути кульку команди супротивника. Учасники постійно хаотично переміщуються в межах виділеної зони. Ведуча може змінювати літеру під час вимикання музики. Перемагає та команда у якої більше залишиться кульок.

Завдання на спритність, логіку, та швидкість мислення, поєднання фізичної та розумової діяльності.

Ця локація є підсумком профорієнтаційного квесту. В ході квесту ведуча надавала інформацію про особливості зазначених професій, якими якостями повинна володіти особа, актуальність на ринку праці, заробітні плата та і якому навчальному закладі можливо отримати освіту. Після завершення школярам треба дати можливість обмінятися емоціями, власними знаннями, баченнями, мріями та інше.

Квест, як універсальна ігрова технологія яка дозволяє за короткий час ненав'язливо залучити гравців в різноманітні види діяльності. Він дає можливість учасникам через вправи здійснювати рефлексію діяльності, а також дозволяє учням з різним рівнем емоційного стану включитися в квест.

Квест - командна гра, в якій задіяні не тільки ерудиція, а й кмітливість, креативність і нестандартне мислення, розвиток почуття відповідальності довіри до партнера, пропаганда життєстверджувальних принципів. Таким чином, проходження квесту призводить учнів до ключових компетенцій на завершальному етапі, яке реалізується в різних видах діяльності.

3.3 Підсумки результатів експериментальної роботи - проведення профорієнтаційного квесту

Традиційний підхід у профорієнтаційному консультуванні залишається актуальним, але тепер він враховує сучасні уявлення про природу особистості та індивідуальність, приділяє увагу ролі емоційно-особистісної регуляції в професійній діяльності, мотивації, а також впливу соціального середовища, в якому відбувається робота. До проведення профорієнтаційного заходу квест-гра було залучено 40 випускників загальноосвітніх шкіл. Після проведення якого учням було запропоновано пройти тестування за диференціально-діагностичний опитувальником Є.Клімова. Аналіз 20 суджень свідчить про сталу впевненість більшості випускників у правильності вибору певних типів професій, але 5% опитантів змінили свій погляд.

Графічно цей розподіл виглядає таким чином Рис. 3.1.:

Рис. 3.1. Результати досліджень дітей за ДДО Є.Клімова після проведення профорієнтаційного квест-гри

Квест –гра, це універсальна технологія, яка допомагає розвивати критичне мислення, швидко приймати рішення, працювати з підсвідомістю, покращувати емоційний стан людини. За допомогою теста Люшера, що належить до проєктивних методів, заснованих на тому, що вибір кольорів може відображати психологічний стан, спрямованість на діяльність, настрій та стабільні риси особистості респондента первірно цю гіпотезу. Тест орієнтований на діагностику емоційно-психічного стану і внутрішніх конфліктів особистості.

Для проведення тесту потрібні 8 кольорових квадратів: синій, зелений, червоний, жовтий, фіолетовий, коричневий, чорний, сірий. Психолог просить респондента обрати колір, який здається найбільш привабливим, підкреслюючи, що вибір має базуватися лише на кольорі, не пов'язаному з асоціаціями на кшталт одягу або предметів інтер'єру. Після цього респондент вибирає наступний приємний колір, поки не розподілить усі кольори. Через 2-3 хвилини процедура повторюється для отримання другої послідовності кольорів. Перший вибір відображає бажаний стан, другий — поточний.

Кольори діляться на основні та додаткові:

Основні кольори:

Синій – спокій, задоволеність.

Зелений – впевненість, стійкість.

Червоний – активність, сила.

Жовтий – життєрадісність, відкритість.

Основні кольори символізують ключові психологічні потреби: спокій (синій), самоствердження (зелений), активність (червоний), оптимізм (жовтий). Положення основних кольорів на перших п'яти позиціях свідчить про задоволення потреб. Коли основні кольори зміщуються на останні позиції, це може вказувати на внутрішній конфлікт і стрес.

Додаткові кольори (сірий, чорний, коричневий, фіолетовий) символізують несприятливі стани: тривогу, страх, дискомфорт. Якщо

респондент обирає їх на початку ряду, це може вказувати на негативний емоційний фон і внутрішню напругу.

Тест Люшера допомагає визначити емоційні потреби, рівень стресу, невдоволеність та потенційні психологічні конфлікти, що вимагають уваги фахівця.

Експрес-оцінка за тестом Люшера за підсумками проведення квест-гри показала наступні результати «Таб. 3.1.»:

Таблиця 3.1.

Рівень емоційного стану дітей за результатами досліджень

Емоційний стан	Респонденти (кількість осіб)		Респонденти (%)	
	До проведення заходу	Після проведення заходу	До проведення заходу	Після проведення заходу
Сприятливий	9	12	0,23	0,3
Задовільний	17	19	0,43	0,48
Незадовільний (тривожність)	8	5	0,2	0,13
Поганий (сильний стрес, криза)	6	4	0,14	0,09

Графічно цей розподіл зображено на рикунку «Рис. 3.2.»

Аналіз дослідження підтверджує, що квест-гра як засіб навчання та дозвілля ефективно поєднує розвиток когнітивних навичок з емоційним задоволенням. Вона створює атмосферу, що сприяє особистісному та інтелектуальному розвитку, допомагає формувати навички взаємодії в команді та надає можливість для активного відпочинку.

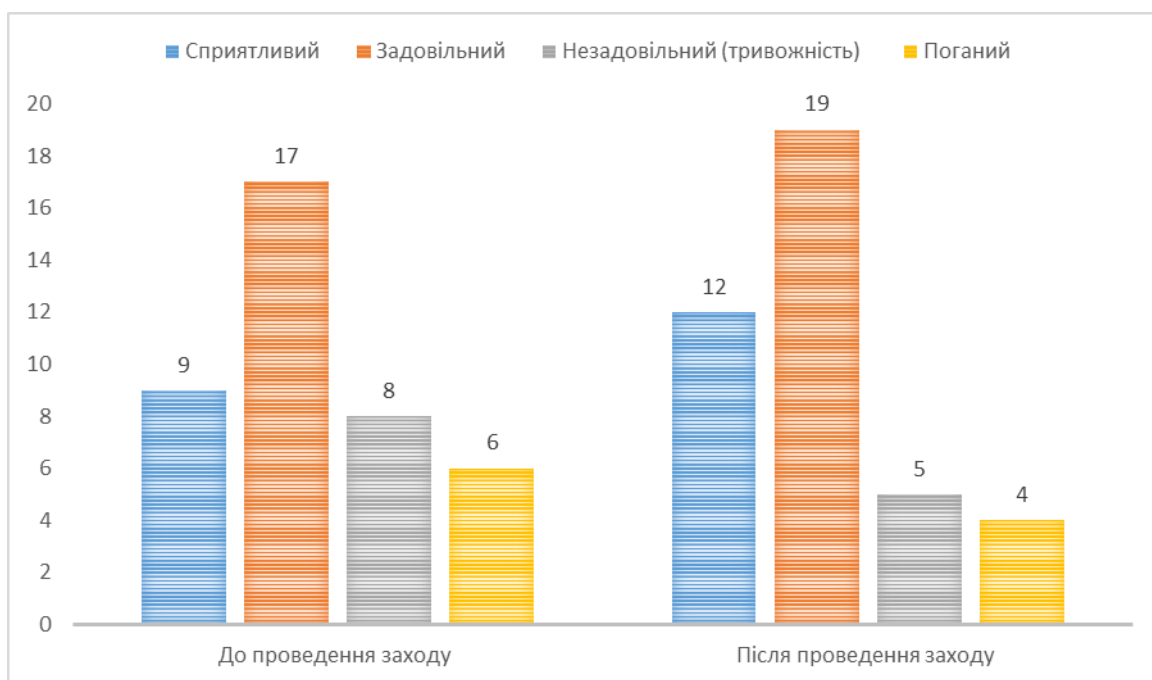

Рис. 3.2. Динаміка змін емоційного стану дітей за тестом Люшера

Квест-гра є інноваційним засобом навчання та організації дозвілля, що активно залучає учасників, стимулюючи їх до вирішення задач та досягнення поставлених цілей. Її основна цінність як освітнього інструменту полягає у створенні інтерактивного середовища, де учасники вчаться приймати рішення, проявляти ініціативу, а також розвивають критичне мислення та навички командної роботи.

Квест-гра може стати ефективним навчальним інструментом завдяки використанню ігрових завдань, які вимагають застосування знань і навичок у практичних умовах. Під час таких ігор учасники:

Розвивають критичне мислення та навички вирішення проблем: У процесі гри виникають завдання, які потребують аналізу та нестандартних підходів.

Підвищують рівень залученості: Інтерактивність і можливість негайного результату стимулюють зацікавленість, що сприяє більш глибокому засвоєнню матеріалу.

Закріплюють знання: Вивчений матеріал легше запам'ятовується у процесі гри, коли учасник активно залучений у виконання конкретних дій.

Застосування квест-ігор у дозвіллі сприяє урізноманітненню відпочинку та забезпечує активну участь у захоплюючому сюжеті. Це допомагає:

Покращити соціальні навички: Учасники взаємодіють, вчаться домовлятися, обмінюються ідеями і емоціями.

Розвиває творчий потенціал: Креативні завдання стимулюють нестандартне мислення і підхід до вирішення задач.

Завдяки яскравим подіям, елементам сюрпризу і динаміці, квест-гра позитивно впливає на емоційний стан учасників:

Знижує рівень стресу та тривожності: Захоплюючий сюжет допомагає забути про зовнішні проблеми, а також сприяє відчуттю радості та розслабленості.

Підвищує самооцінку та впевненість у собі: Досягнення цілей і вдале виконання завдань дають відчуття задоволення, що позитивно впливає на самосприйняття.

Висновок по третьому розділу.

Дозвілля може стати важливим фактором фізичного, психологічного та соціального розвитку дітей. Професійна консультація ґрунтується на активній пізнавальній діяльності дитини, її інтересах у самопізнанні та потребі розв'язувати ключові питання щодо вибору професії. Основна мета профконсультації полягає в тому, щоб допомогти дитині краще зрозуміти себе, розкрити психологічні особливості різних професій (груп професій або сфер діяльності) та навчити її самостійно оцінювати свої можливості в контексті вимог певної професії.

У процесі профконсультації дитина, мовби відкриваючи себе, збагачує свій самоаналіз, що є головною перевагою такого підходу. Вона краще усвідомлює свій рівень здібностей, дізнається про вимоги до психологічних якостей, які висуває конкретна професія, та уявляє себе в цій професійній сфері, оцінюючи, чи відповідають її здібності потребам обраної спеціальності. Крім того, дитина підвищує свою самооцінку, зміцнює відчуття власної значущості, самостверджується як особистість і часто змінює своє ставлення до навчання та оточення на позитивніше.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що діти часто не усвідомлюють, що під час квесту вони активізують свою пам'ять, зосереджують увагу та вдаються до розумових зусиль, щоб пригадати інформацію з однієї області знань і використати її в іншій. Вони застосовують навички, набуті на уроках, у нових ситуаціях. Однак, на відміну від контрольної роботи, квест не сприймається як важке випробування; це не стресова ситуація, а захоплююча гра, що не виснажує, а, навпаки, надихає! Крім того, час, проведений на свіжому повітрі, знижує рівень гормону стресу (кортизолу), що призводить до піднесення та більшого задоволення від життя.

ВИСНОВКИ

Профорієнтація молоді сьогодні є важливим компонентом соціально-економічного розвитку суспільства, оскільки успішне професійне самовизначення молодих людей безпосередньо впливає на стабільність ринку праці, економічне зростання та задоволеність життям громадян. В умовах стрімких змін у світі професій, технологій та соціально-економічних запитів роль профорієнтації значно зросла.

Вибір професії є одним із найважливіших рішень у житті кожної молодої людини. Це вибір, який визначає подальший життєвий шлях, можливості самореалізації, соціальний статус та матеріальне становище. Мотивація до вибору професії – це складний і багатофакторний процес, що залежить від різних внутрішніх та зовнішніх чинників. У молодому віці людина часто стикається з викликами та сумнівами щодо майбутньої професійної діяльності. Розуміння того, що впливає на мотивацію вибору професії, є ключовим для ефективної профорієнтаційної роботи з молоддю.

Сучасна профорієнтація враховує важливість соціальної взаємодії, розвиток комунікаційних здібностей та навичок командної роботи, що є необхідними у будь-якій професії. Залучення до профорієнтаційних заходів, зокрема, рольових ігор, ділових симуляцій, тренінгів з лідерства і прийняття рішень, допомагає молоді набути досвід взаємодії в умовах, наближених до реальної професійної діяльності.

У професійній орієнтації застосовують різноманітні методи, такі як розповідь, пояснення, бесіда, лекція, демонстрація, презентація, конкурси на виконання окремих завдань професійної діяльності, вирішення виробничих завдань за певними спеціальностями, спостереження за роботою, вивчення методів і технік фахівців, професіографічні зустрічі з експертами, профорієнтаційні екскурсії, ігри та тренінги, спрямовані на професійну орієнтацію.

Мотивація – це сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, які спонукають людину до певних дій, формують її поведінку і спрямовують на досягнення поставлених цілей. У контексті вибору професії, мотивація охоплює особистісні цінності, інтереси, прагнення до самореалізації, соціальні очікування та матеріальні потреби.

Мотиваційний процес вибору професії молоддю проходить через кілька етапів, починаючи з формування інтересів і бажання освоїти певну професію до ухвалення остаточного рішення. На кожному етапі можуть домінувати різні фактори, які визначають той чи інший вибір.

Юнацький вік є вразливим періодом, коли особистість формується та шукає своє місце у світі. Це робить молодих людей особливо піддатливими до маніпулятивних впливів. Щоб захистити молодь від маніпуляцій, важливо розвивати критичне мислення, підтримувати емоційну стабільність та допомагати будувати здорові соціальні зв'язки.

До внутрішніх чинників, що впливають на вибір професії, належать:

Інтереси та схильності - молодь обирає професію, виходячи з власних інтересів до певної сфери діяльності. Важливо, щоб майбутня робота викликала цікавість і давала можливість займатися тим, що приносить задоволення.

Особисті здібності - вибір професії часто ґрунтується на самооцінці власних можливостей та здібностей. Наприклад, людина, яка має математичні здібності, може обрати професію, пов'язану з наукою або технікою, а той, хто добре володіє комунікативними навичками, – професію у сфері продажу або викладання.

Прагнення до самореалізації - молодь часто обирає професію, орієнтуючись на можливість реалізувати свій потенціал та досягти певного соціального визнання.

Життєві цінності - професійний вибір може бути продиктований цінностями людини. Деякі обирають професії, що відповідають їхнім моральним принципам, наприклад, допомога людям у медицині або соціальній роботі.

Зовнішні чинники також мають значний вплив на вибір професії молоддю:

Вплив сім'ї - батьки та найближче оточення часто відіграють вирішальну роль у виборі професії. Вони можуть як підтримати прагнення молодої людини, так і впливати на рішення, пропонуючи свій варіант професійного шляху.

Думка друзів та однолітків - юнацькому віці значення має соціальне середовище, і думка друзів та однолітків може вплинути на вибір професії. Іноді молодь обирає професію, виходячи з бажання відповідати певним стандартам або впливу соціальної групи.

Стан ринку праці -актуальність певних професій на ринку праці також є вагомим фактором. Молодь орієнтується на попит і перспективи професійної діяльності, щоб забезпечити себе стабільним доходом у майбутньому.

Матеріальні мотиви - заробітна плата та матеріальна винагорода часто є одним із основних мотивів при виборі професії. Особливо це актуально для молоді, яка прагне незалежності та самостійності.

Ефективна профорієнтаційна робота є важливим елементом у процесі формування мотивації до вибору професії. Вона включає:

Консультації з фахівцями - професійні консультації допомагають молоді краще зрозуміти свої інтереси та здібності, а також визначитися з напрямом професійної діяльності.

Тестування та діагностика - психологічні тести на виявлення професійних нахилів, схильностей та інтересів можуть допомогти молоді виявити свої сильні сторони та сфери, у яких вони можуть успішно реалізуватися.

Інформаційне забезпечення - надання молоді актуальної інформації про стан ринку праці, перспективи розвитку професій та вимоги до спеціалістів є важливим для ухвалення обґрунтованого рішення.

Практичний досвід - стажування, практики або волонтерська діяльність у різних сферах дають можливість молодим людям випробувати себе в різних професійних ролях і краще зрозуміти, який вид діяльності їм підходить найбільше.

Мотивація молоді при виборі професії – це багатокomпонентний процес, що формується під впливом особистих інтересів, здібностей, соціального середовища та матеріальних чинників. Ефективна профорієнтаційна робота, яка враховує всі ці аспекти, допоможе молодим людям зробити усвідомлений вибір професії, яка сприятиме їхньому самореалізації, розвитку та успішній кар'єрі.

Головними аспектами підтримки школярів у виборі професії є:

Профорієнтаційні програми - важливо організовувати профорієнтаційні заходи, де школярі зможуть отримати інформацію про різні професії, поспілкуватися з фахівцями та зрозуміти, які навички потрібні для успішної кар'єри.

Психологічна підтримка - консультації з психологами можуть допомогти школярам усвідомити свої сильні та слабкі сторони, а також розкрити свої інтереси та потенціал.

Стимулювання самостійності - заохочення школярів до самостійного дослідження можливостей, участі у волонтерських програмах та стажуваннях може значно полегшити процес вибору професії.

Роль профорієнтації в сучасному житті надзвичайно важлива, оскільки вона сприяє формуванню професійно успішної, соціально відповідальної, емоційно стабільної молоді, здатної реалізувати свої амбіції в умовах швидко мінливого світу. Завдяки ефективним профорієнтаційним програмам, суспільство має можливість виховати молодь, здатну адаптуватися до нових умов, ефективно використовувати свої навички та позитивно впливати на розвиток економіки та соціальної сфери.

Таким чином, вибір професії — це важливий етап у житті кожного школяра, що формує його ідентичність, визначає майбутнє і впливає на економічну стабільність. Підтримка з боку батьків, вчителів та професіоналів у цій справі може значно полегшити цей процес і допомогти молоді зробити усвідомлений вибір. Тому важливо забезпечити молодь всіма необхідними ресурсами для усвідомленого вибору своєї професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрухів О. Модель стратегії професійного самовизначення учнівської молоді. Педагогіка і психологія проф. освіти. 2018, № 1. С. 128 – 135.
2. Бруєнко М.О. Особливості профорієнтаційної роботи психолога із старшокласниками загальноосвітньої школи. Молодий вчений. Психологічні науки. 2016. - № 3 (30). – С. 588-592, с. 588
3. Вінс В.А. Психологічний супровід свідомого вибору професії сучасних підлітків. Молодий вчений. 2016. Вер.. № 9.1 (36.1). С.26-29.
4. Герасименко Г. В. Гендерні проблеми на ринку праці України. Демографія і соціальна економіка. – 2005. – № 1. – С. 178–185.
5. Горбатюк І. А. Світ професій і твоє місце у ньому. Позашкільна освіта. – 2013. – № 5. С. 6-16.
6. Гомонюк О., Мазур А. Особливості формування професійного самовизначення старшокласників у процесі профорієнтації. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Психологія. Вип.4 2017
7. Єлова Т. Професійне самовизначення як педагогічна категорія. Науковий вісник СНУ імені Лесі Українки: серія Педагогічні науки. -2016. -№ 2 (304).-Т. 2.С. 16-23., с. 16. На заключному, шостому етапі, робиться остаточний усвідомлений вибір професії
8. Гринчук О., Ханецька Т. Вплив гендерних стереотипів на кар'єрний розвиток молоді. Духовність особистості: методологія, теорія і практика 1(108)-2024
9. Даниленко Г.М. Проблеми професійного самовизначення сучасних старшокласників/ Г.М.Даниленко, А. М. Швець, Ю. М. Швець // Здоровье ребенка. – 2017. – т. 12, № 2 (тем. вип.). – С. 307–312.
10. Кондаков И.М. Диагностика профессиональных установок подростков. Вопросы психологии. 2005. № 2. С. 122–130.

11. Курицина М.О. Особливості взаємозв'язку професійних настанов та особистісної тривожності старшокласника. Проблеми сучасної психології. 2015. Вип. 28. С. 269–283
12. Мельник О. В. Проблеми професійної орієнтації учнівської молоді та перспективні напрями їх вирішення. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2011. – Вип. 15. – Кн. 1. – С. 283 – 293.
13. Мерзлякова О. Л. Профорієнтація. Шпаргалка для вчителя/Олена Мерзлякова. – К.: Шкільний світ, 2016. – 158, [1] с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
14. Пархоменко О.М. Сутність та структура готовності старшокласників до вибору професій сфери підприємництва та сільського господарства. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2013. Вип. 17(2). С. 117–126.
15. Петрище В. Обираю професію : структура програми / В. Петрище, М. Лемак // Психолог. – 2013. – № 11/12. – С. 92-96.
16. Хаметова Л.М. Маніпуляція та мотивація: соціально-психологічний аспект. Молодий вчений. №9.1 (49.1), 2017. С.174 – 178.
17. Могильна Ю. Стан професійної орієнтації школярів в сучасній українській школі / Ю. Могильна // Новий Колегіум. – 2021. – № 1 (103). – С. 67–70.
18. Дніпрова О.А., Єрмолаєва Т.В., Гендерні стереотипи та вибір професій Вісник університету ім. Альфреда Нобеля, Серія «Педагогіка і психологія» 2018 № 2(16)
19. Никифорова В. Г. Гендерна рівність в Україні: проблеми та шляхи удосконалення / В.Г.Никифорова, А. І. Табанова / Вісник соціально-економічних досліджень. – О. : ОНЕУ, 2014. – Вип. 2. – С. 218–225.
20. Павлій А, Колчигіна А. Професійні настанови старшокласників: статево-рольові особливості Науковий вісник ХДУ Серія Психологічні науки № 2 (2019): с.64-70

- 21.Харченко С. Подолання неконструктивних гендерних стереотипів у старшокласників за умов розбудови в Україні суспільства рівних можливостей / С. Харченко, О. Рассказова, Ю. Костенко // Образ. - 2016. - Вип. 2. - С. 19-28. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/obraz_2016_2_5
- 22.Царенко. О. М. Оцінювання результатів профорієнтаційної діяльності вчителя технологій // Наукові записки. – Випуск 11. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. – Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – Ч. 3 – С. 145–148.
- 23.Шпак О., Булавенко Профорієнтаційна робота в закладах загальної середньої освіти як основа соціалізації школярів. Молодь і ринок №11 (178), 2019 с.21- 26
- 24.Бех І. Д. Виховання особистості: підручник / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с
- 25.Професійна орієнтація/[Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О.Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М.]: підручник.-Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. -240 с
- 26.Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
- 27.Лемак М.В., Петрище В.Ю. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник. 2-ге вид., виправл. Ужгород: Видавництво О. Гаркуші, 2012. 616 с.
- 28.Максименко С.Д. Загальна психологія: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 272 с.65
- 29.Мельник О. В. Профорієнтаційна робота зі школярами в умовах профільного навчання : наук.-метод. посіб. [для вчителів] / [О. В. Мельник, І. Л. Уличний ; за ред. О. В. Мельника]. – К.: Мегапринт, 2008. – 160 с.

30. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: навч. посіб. 3-тє вид., випр. К.: Вища шк., 2004. 487 с.
31. Педагогіка : навч. посіб. / Н. Є. Мойсенюк. – 5-те вид., допов. і перероб. – К., 2007. – 656 с.
32. Повалій Л. В. Професійне самовизначення старшокласників : метод. рек. / Повалій Л. В., Мачуська І. М. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 51 с.
33. Синявський В.В. Професіограми і психограми професій педагогічного спрямування : метод. посіб./Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 83 с.
34. Щербакова І.М., Стадник Г.А. Психодіагностика професійного самовизначення особистості: навч.-метод. посіб. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2012. 324 с
35. Загребнюк Ю.В. Професійне самовизначення учнів як соціально-педагогічна проблема// Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Педагогічні науки. – Умань: ФОП Жовтий О.О., 2013. – Ч. 2. – С.146-151, с. 148
36. Марусинець М.М., Лемішова О.В. Особливості професійного самовизначення підлітків в умовах освітнього середовища школи. Актуальні проблеми психології: збірник наук. праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. 2016. № 8. С.156-163.
37. Міляєва Р.В., Калюжна І.П. Особливості психологічно-педагогічного супроводу професійного самовизначення старшокласників: Збірник наукових праць “Проблеми сучасної психології”. 2019. № 2(16). С.79-84.
38. Профорієнтація: стан і перспективи розвитку: зб.матеріалів ювілейних Всеукраїнських психолого-педагогічних читань, присвячених пам'яті доктора пед.. наук, проф. Б. О. Федоришина / за ред. Н.В. Павлик. К: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2020. 147 с.
39. Присяжнюк М. М. Як розпізнати загрозу маніпулювання й протидіяти йому. Сугестивні технології маніпулятивного впливу/за ред. Є. Д. Скулиша. Київ: Наук.-вид. Відділ НА СБ України 2010. С. 220–224.

40. Яблонська Т.М. Розвиток позитивної ідентичності старшокласників засобами тренінгу. Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць КПНУ ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. 2011. Вип. 14. С. 879–887.
41. Конституція України (1996 р.);
42. Закон України «Про Уповноваженого з прав людини» (1997 р.);
43. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (2013 р.).
44. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII, \ВВР, 2017, № 38-39, ст.380
45. Закон України «Про дошкільну освіту» № 2628-III \ВВР, 2001, № 49, ст.259
46. Закон України «Про зайнятість населення» \ № 5067-VI \ (ВВР), 2013, № 24, ст.243 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
47. Закон України «Про повну загальну середню освіту» № 463-IX \ВВР, 2020, № 31, ст.226
48. Закон України “Про охорону праці” [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2694-12> 25.06.2011 (дата звернення 12.02.2012)
49. Постанова КМУ "Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення" від 17.09.2008 №842 - zakon.rada.gov.ua/laws/show/842-2008-%D0%BF
50. Розпорядження КМУ "Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення" від 04.07.2018 № 469 - zakon.rada.gov.ua/laws/show/469-2018-%D1%80
51. Стратегія розвитку Державної служби зайнятості на 2022-2024 роки, схваленою постановою правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття від 28 січня 2022 року

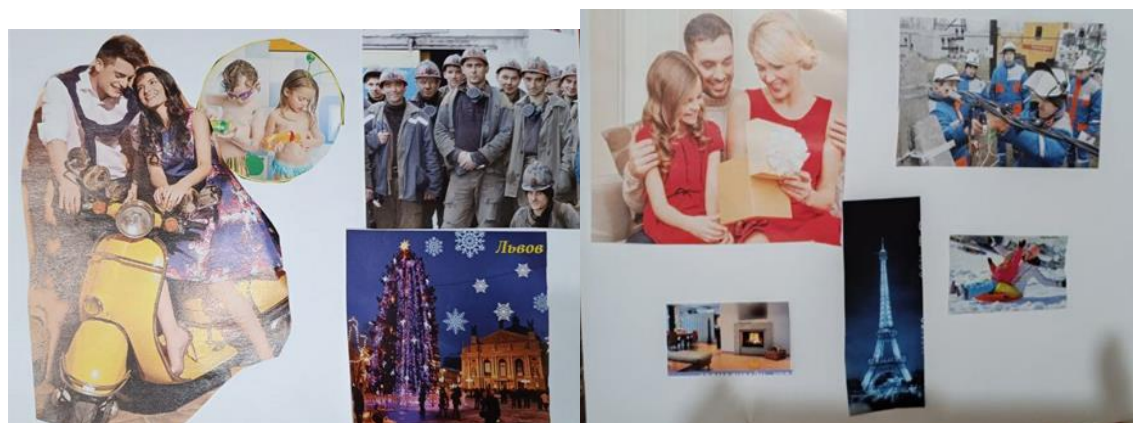
- 52.Лист ІМЗО “Про реалізацію Всеукраїнський проєкт з профорієнтації та побудови кар’єри «Обери професію своєї мрії»” від 30.09.2022 №22.1/10-1418
- 53.Прокоф’єва О.О. Психологічні умови запобігання маніпулятивним міжособистісним стосункам у юнацькому віці: дис. канд. психол. наук: спец. 19.00.07 “Вікова та педагогічна психологія”/О.О. Прокоф’єва/ НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К., 2010. – 333 с.
- 54.Саппа Г.-М. М. Професійне самовизначення учнівської молоді в контексті системи профорієнтації/ Вісник Луганського національного ун-ту імені Тараса Шевченка. Соціологічні науки.-2012.-№ 23.-С.205-214.
- 55.Сидоренко В. К. Профорієнтаційна робота в школі. Позакласний час: Тематична вкладка. – 2015. – № 11. – С. 1-48.
- 56.Сидоренко В. К. Вплив особливостей психологічних типів особистості на можливості вибору професії молодого людиною. Трудова підготовка в сучасній школі. – 2013. – № 6. – С. 35-40.
- 57.Богданевич Д. Мотиви навчання студентів в умовах соціальної невизначеності. Молодь – аграрній науці і виробництву: матеріали всеукр.наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти (м. Біла Церква, 19 трав. 2022 р.). Біла Церква: БНАУ, 2022. С. 15-19.
- 58.Бриндзя Г. Психологічні особливості самооцінки дітей підліткового віку. Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності, (м. Тернопіль, Україна, 29-30 вер. 2022 року): матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф. /упоряд.: О.М.Петровський, І.М. Вітенко, О.І.Когут, інші С.420-422
- 59.Варнавська І.В. Труднощі професійного самовизначення підлітків. Лютневі наукові читання: LX Міжнародна науковопрактична інтернетконференція, м. Київ, 1 лютого 2021 р. 272 с.
- 60.Демчук О. А. Особливості професійного самовизначення учнів старших класів [Електронний ресурс]// Педагогіка і психологія напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі: Збірник наукових робіт учасників

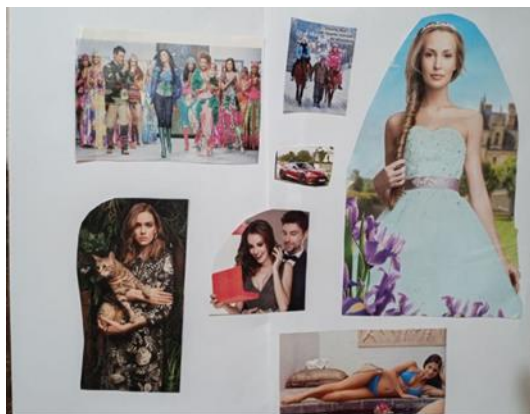
- міжнародної науково-практичної конференції (17-18 квіт. 2015 р., О.): – Одеса : ГО «Південна фундація педагогічна», 2015.-С.34-37. Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/handle/6789/4302>.
61. Козирєва Т.Г. Чинники формування професійного самовизначення сучасних підлітків. Perspectives of development of science and practice: The XIII International Science Conference., Prague, Czech Republic. December 14 –17. 2021. С.474-476.
 62. Куліненко Н. Шкільна освіта як базис професійного самовизначення: від навчання до профорієнтації. Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути [зб. наук. пр.]: матеріали XIII міжнародної науковопрактичної інтернет-конференції (К., 26 лют. 2021 р.). К., 2021. 367 с.
 63. Кутрань О.І. Соціально-педагогічний супровід професійного самовизначення старшокласників. Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір: зб. тез доп. II міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених, м. Запоріжжя, 13-14 травня 2021 р. Запоріжжя, 2021. С. 23-25.
 64. Петренко О. Гендерний підхід у освіті і вихованні : проблема термінології/ О. Петренко // Гендерна проблематика та антропологічні горизонти : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Острог, 16–17 берез. 2012 р. – Острог : Нац. ун-т «Острозька академія», 2012. – С. 115–123
 65. Бондарчук К. П. Механізм формування системи професійної орієнтації населення в Україні: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.09.01 /179 К. П. Бондарчук; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К., 2006. – 20 с.
 66. Джура О. Д. Освіта в системі факторів професійного самовизначення особистості : Автореф. дис. канд. філос. наук : 09.00.03 /; Ін-т вищої освіти АПН України. – К., 2004. – 21 с

- 67.Капустіна О.В. Педагогічні умови активізації професійного самовизначення старшокласників у навчально-виховній діяльності школи : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.07/О. В. Капустіна ; Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2004. – 20 с.
- 68.Мельник О. В. Підготовка старшокласників до самостійного вибору майбутньої професії в процесі профільного трудового навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / О. В. Мельник ; Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2003. – 20 с.
- 69.Попов М. П. Організаційно-правовий механізм державного управління в сфері гендерної політики : автореф. дис. канд. наук з держ. упр. : спец.25.00.02 «Механізми державного управління» / М. П. Попов ; Одес. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – О., 2006. – 23 с
- 70.Боришевський М. Самосвідомість як фактор психічного розвитку особистості. Психологія і суспільство: український теоретико-методологічний соціогуманітарний часопис/Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2016. № 4 (38).
- 71.Чорна М. Основні принципи організації профорієнтаційної роботи в школі//Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки.-2014.-Вип.45.-С.219-225.-Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2014_45_35
- 72.Закатнов Д.О. Технології підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення: монографія. К.: Педагогічна думка, 2012. 160 с.
- 73.Кломієць Т., Кулаковський Т. Особистісне зростання в умовах трансформації сучасного суспільства: монографія.; за науковою редакцією професора Л. П. Журавльової. – Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2020. – 308 с.
- 74.Лозовецька В. Т. Професійна орієнтація молоді в умовах сучасного ринку праці : монографія. – К.: ІПТО НАПНУ, 2012. – 157 с

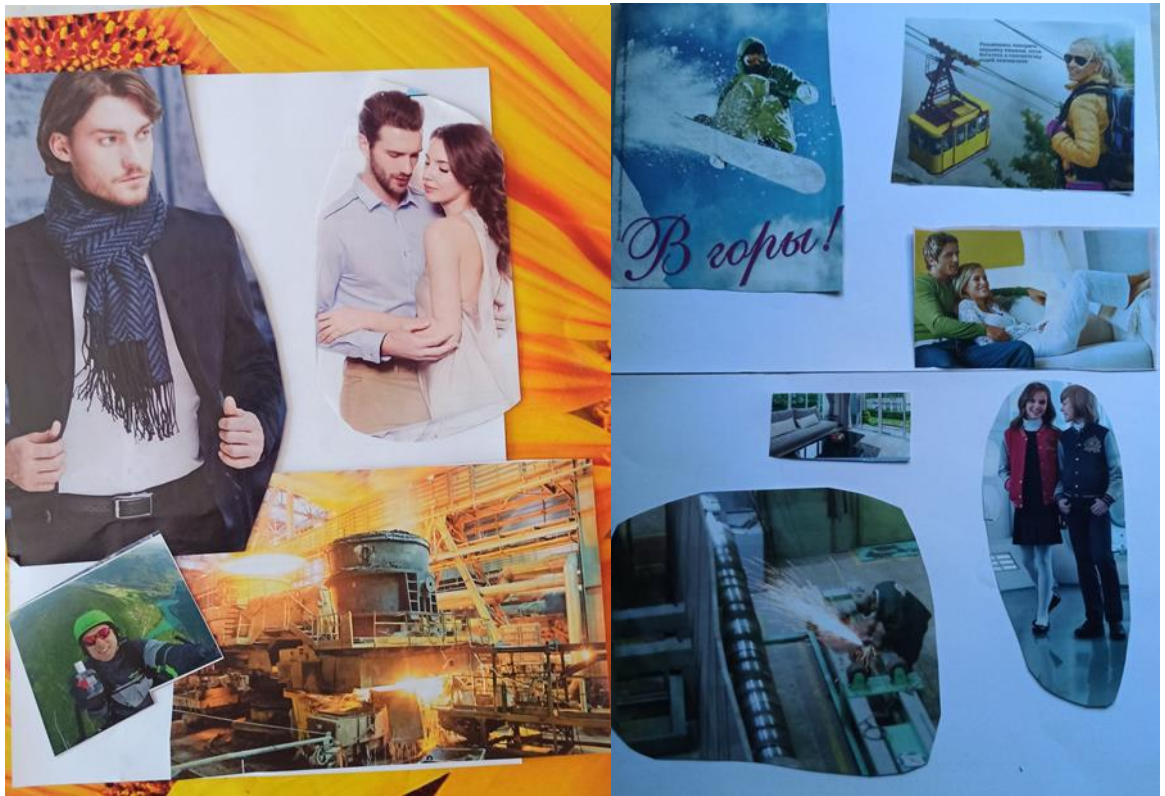
- 75.Волкова В.А., Рощіна Т.М. Соціально-педагогічні аспекти професійного самовизначення підлітків. Педагогічні науки.2014. №6. С.56-59.URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/3780>.
- 76.Гончарова Н. О. Методи психодіагностики професійного самовизначення особистості [Електронний ресурс] / Н. О. Гончарова // Методи психодіагностики професійного самовизначення особистості. – 2008. Режим доступу : <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3175/1/pdf>.
- 77.Калініна, Л. В., Папіжук, В. О., Полховська, М. В., Кузьменко, О. Ю., Прокопчук. Занурення в майбутню професію як ігровий засіб профорієнтації школярів. Департамент освіти житомирської міської ради.\\ 2020 \\ <http://eprints.zu.edu.ua/31863/>

ДОДАТОК А

Звіт подібності

метадані

Заголовок

Чернова_С_В_магістерська робота

Автор

Науковий керівник / Експерт

Чернова С.В.

Олександр Непша

Підрозділ

Melitopol State Pedagogical University named after B.Khmelnitskyi

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		186

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25
Довжина фраз для коефіцієнта подібності 2

14159
Кількість слів

110647
Кількість символів